

A Buk anun Paaulo karom a taara Rom

A pirpir kaapa muga

Baa Paaulo i ki irong Korinto, i timu a buk mi karom a taara na nurnur irong Rom. I taar a buk karom raa tabuan a iaana Poibe ma i loi urong Rom (babu Rom 16:1).

Rom a ngaala na taamaan aakit, baa a ngaala na king, baa di waatungi naa Kaaisaar i ki iaai.

Baa Paaulo i timu a buk mi pa i waan utbaai urong Rom ma pa i wer diat utbaai. Io, u ra buk mi i nem na wer diat un mongoro na utnaa. Raa ngaala na utnaa baa i nemi naa diat a kaapa uni i lenbi: A taara raap diat aa paam aakaina ma pa te in takado namataan God. Daat a takado namataan God baa daat nurnur ku un Iesu Kaarisito. Ma baa daat nurnur un Kaarisito daat a lalaaun ma ra matakina lalaaun ma daat a murmur ma a Takado na Nion. I pirpir kaai u ra taara Iudaia, naa God pa i dumaana diat.

Paaulo i wapua diat kaai naa i nem na waan karom diat.

A winawaan i ra buk Rom:

A turturpaai ra buk mi (1:1-17)

A taara raap diat paam aakaina ma diat iba kup a warwalaun (1:18–3:20)

God in walaun daat kabina daat nurnur un Kaarisito (3:21–4:25)

Un Kaarisito daat lalaaun ma ra matakina lalaaun (5:1–8:39)

God pa i dumaana a taara Israael (9:1–11:36)

A kum koina mangamangaan baa daat a murmuri (12:1–15:13)

A tintinip na pirpir anun Paaulo karom a taara Rom (15:14–16:27)

Paaulo i wewapua u ra nuna pinapaam na aapostolo

¹ Iaa u Paaulo, a tultul anun Kaarisito Iesu, iaau timu a buk mi karom muaat. God i wataa pa iaau, kupi ang aapostolo, ma i pilak pa iaau kupi ang warawaai ma ra nuna Koina Wewapua karom a taara. ² A Koina Wewapua mi, God ia weweliman muga taau uni ma ra pirpir anu ra nuna kum propet u ra Buk Taabu. ³ A Koina Wewapua i wapua daat un Natunalik baa di buta paai ko ra wuna taara anun king Dewid. ⁴ Ma baa i tur balet ko ra minaat a Takado na Nion i waiaai naa ia a Natun God ma i dekdek aakit. Ia ut maa Iesu Kaarisito anundaat Tadaaru. ⁵ Un Kaarisito ut, God i taar a koina pinapaam na aapostolo karom miaat, kupi miaat a wangaala paa a iaana. Miaat a warawaai karom a kum wunwuna taara raap baa wakir a taara Iudaia, kupi diat a nurnur ma diat a taraam uni. ⁶ Muaat kaai raa taara kon diat, baa God i wataa pa muaat, kupi muaat anun Iesu Kaarisito.

⁷ Iaa u timu a buk mi karom muaat raap matira Rom, baa God i wataa pa muaat kupi muaat anuna gomgom na taara, maa i maari aakit muaat. A maarmaari ma ra maalmaal karom muaat kon God a Tamaandaat ma ko ra nundaat Tadaaru Iesu Kaarisito.

Paaulo i aaraaring u ra taara Rom

⁸ Bi ia a mugaana utnaa, iaau waatung wakaak karom anung God u ra iaan Iesu Kaarisito un muaat raap, kabina maa a taara u ra rakrakaan buaal diat aa walangoro a wewapua u ra numuaat nurnur. ⁹⁻¹⁰ Iaau papaam karom God ma ra nung lalaaun raap, baa iaau warawaai ma ra Koina Wewapua un Natuna, ma God ut i nunurai naa iaau laana nuk pa muaat ma ra nung kum niaaring u ra kum bungbung raap. Iaau aaraaring kaai baa a nemnem ut anun God, io mi maraagaam in paam aara anung aakapi kupi ang waan karom muaat.

¹¹ Iaau nem aakiti naa ang babo muaat kupi ang tabaara muaat ma ra wetabaar na Nion, kupi in wadekdek muaat. ¹² Lenmaa, baa ang babo anumuaat nurnur, ma muaat kaai muaat a babo anung nurnur, io, daat a wadekdek wetwetalaai daat. ¹³ A kum tateng liklik, iaau nemi naa muaat a nunurai naa mongoro na bung iaau nemi naa ang babo muaat, kupi ang waraaut muaat tuk baa ang babo a wai ra nung pinapaam u ra numuaat lalaaun, welaar ma ra wai ra nung wawer baa iaau baboi u ra kum taamtaamaan ingen kon diat baa wakir a taara Iudaia. Iaku, tuk mi, pa iaau waan laar paai.

¹⁴ Anung pinapaam ut baa God i taar taai taang, kupi ang warawaai karom a taara Grik ma karom a taara ingen kaai, karom a kum tena manaana ma karom diat baa anundiat manaana pa i ngaala. ¹⁵ Mi ia a kabina maa iaau nem aakiti naa ang wapua muaat kaai matira Rom u ra Koina Wewapua.

A dekdek i ra Koina Wewapua

¹⁶ Pa iaau wawirwir u ra Koina Wewapua, kabina maa ia a dekdekin God kupi in walaun paa a taara baa diat nurnur. Karom miaat a taara Iudaia muga, ma mi karom muaat kaai baa wakir a taara Iudaia. ¹⁷ Ma a Koina Wewapua i wapuaana aakapi kupi a taara diat a takado namataan God. Aakapi na nurnur ku a taara diat a takado uni, a nurnur ot ku ko ra turpaaina tuk u ra tintinipina. Welaar ma di aa timu taai u ra Buk Taabu lenbi, “Te ku baa i nurnur, God in waatungi naa a tena takado ma in lalaaun.” *Aab 2:4*

God i kaankaan karom a taara u ra nundiat kum aakaina mangamangaan

¹⁸ A kaankaan anun God i waan paat baarabaara taanginaanga u ra maawa, kabina a taara pa diat ru God ma diat paam aakaina, ma u ra nundiat kum aakaina mangamangaan, diat turbaat a wawer lingtatuna. ¹⁹ God i kaankaan, kabina maa aakapi baa din nunura God uni i kaapakaapa ku karom diat, maa ia ut ia wakaapa taai karom diat. ²⁰ A taara pa diat babo taa God ma ra mataandiat, iaku turpaai u ra wawaki i ra rakraakan buaal, baa diat babo a kum utnaa na wawaki diat pet laar paai baa diat nunura God. Diat nunurai naa a dekdekin God in tur takum, ma ia a God i lalaaun takum. Io, pain diat a weoro kon God.

²¹ Diat nunura ut God, iaku maa pa diat rui welaar ma ia God, ma pa diat waatung wakaak kaai karomi. Diat nuknuk biaa ku lenbaa pa ta manaana indiat, ma a balaandiat i baboto. ²² Diat piri naa diat manaana aakit, iaku diat welaar ku ma ra kum longlong. ²³ Pa diat nem na lotu

karom God baa i lalaaun takum, diat lotu ku karom a malalar i ra muaana baa in maat ku, ma karom a kum taabataaba i ra kum pika, ma a kum wewagua, ma ra kum utnaa baa diat kakakaa napia.

²⁴ Io, God i maadek ta diat kupi diat a paam a kum dur na mangamangaan welaar ma ra aakaina nemnem ko ra balaandiat, lenmaa diat paam a utnaa na wawirwir wetwetalaai u ra panindiat. ²⁵ Diat kiaana wa a lingtatuna na wawer un God kup a warwaruga. Diat lotu ma diat aaraaring maku karom a kum utnaa baa God i waki ta diat, ma pa diat lotu ma karom a Tena Wawaki, ia baa din pir walaawa paai mari ma namur ma pa in raap. Aamen.

²⁶ Baa diat paami lenmaa, God i maadek ta diat u ra nundiat ngaala na nemnem u ra kum aakaina utnaa na wawirwir. I lenbi: In tabuan diat kiaana wa aakapi na tinaulaa baa di aa waki taai, ma diat taulaa wetwetalaai ma diat balet ut. ²⁷ Lenkaai maa karom in muaana, diat waan ingen ko ra aakapi na tinaulaa baa di aa waki taai naa diat a taulaa ma in tabuan, ma diat teng ma ra ngaala na nemnem kup diat balet ut, ma diat paam aakaina karom diat balet. Pa ta wawirwir indiat baa diat paami lenmaa. Diat ut diat aa baanaakaka paa anundiat lalaaun ma ra kum mangamangaan mi. Bi ia a naagagon na binabaalu karom diat baa i ot ma ra nundiat kum aakaina.

²⁸ Bi kaai ia, pa diat nuk paa ma God, diat nuki naa a wawer un God i ling biao ku. Io, i maadek ta diat kupi in aaka a nuknukindiat, ma diat paam maku a kum utnaa baa pa i ot kupi diat a paami.

²⁹ Diat teng ma ra kum aakaina mangamangaan. Bari diat: Diat paam aakaina karom a taara, diat pom, diat nem na baanaakaka taara. Diat teng ma ra nuknuk aakaka, diat aak doko taara, diat wengangaar, diat warwaruga, diat nget a taara. Diat pirura, ³⁰ diat pir aakaka taara. Diat ki na ebaar ma God, diat weninaan, diat aamaamaan ngaala, diat pir wangaala pa diat ut. Diat nuknuk kup a kum matakina aakapi kup a paam aakaina. Diat wabulbul karom tamaandiat ma naandiat. ³¹ Pa diat papaam na manaana, pa diat paam ot paa anundiat kum weweliman, pa diat nunura ma a maarmaari ma ra koina mangamangaan karom a taara. ³² A mangaana taara lenmi, diat nunura ut a naagagon anun God, naa diat baa diat paampaam a kum utnaa mi, i ot kupi diat a maat. Iaku diat paami ku, ma diat mulaaot kupi a taara ingen kaai diat a paami.

2

God in paam a takado na naagagon

¹ Io, muaat raap baa muaat laana takuna a taara ingen ma muaat nuki naa muaat takado, iaau piri naa pa muaat a weoro laar paai. Anu-muaat wetakun in takuna muaat balet ut. Muaat takuna a taara ingen, iaku muaat kaai muaat paam ku aakaina mangamangaan welaar ma diat. ² Daat nunurai naa, baa God i naagagon diat baa diat paam a kum aakaina mangamangaan, anuna naagagon maa i takado. ³ Io, muaat takuna diat baa diat paam a kum aakaina mangamangaan, iaku muaat kaai muaat paampaami ku. Woi muaat baa muaat nuki naa God pa in

naagagon muaat? In naagagon muaat ut. ⁴ Ia waiaa anuna koina mangamangaan karom muaat, ma pa i naagagon gagaa muaat u ra numuaat kum aakaina mangamangaan, ma pa i talanguan gagaa un muaat. Iaku pa muaat nuk paa anuna koina mangamangaan. Pa muaat nunurai duk naa i maari muaat lenbi kupi muaat a nukpuku?

⁵ Iaku baa balaamuaat i dekdek ma pa muaat nukpuku, muaat ut muaat wangaala waanawaana paa anuna kaankaan karom muaat, u ra bung baa a kaankaan anun God in waan paat kaapakaapa, ma in waiaa anuna takado na naagagon. ⁶ God in naagagon a taara welaar ut ma ra pinapaam diat aa paam taai. ⁷ Diat baa diat ongor u ra koina pinapaam kupi God in gaايا un diat ma kupi in wangaala paa a iaandiat, ma diat nem a lalaun baa pa in raap, God in taar a lalaun takum taan diat. ⁸ Iaku karom diat baa diat laana wangaala pa diat ut, ma pa diat murmur a lingtatuna na pirpir anun God, ma diat murmur ku aakaina mangamangaan, God in kaankaan karom diat ma u ra nuna kaankaan in taar a naagagon na binabaalu karom diat. ⁹ Ma in taar a mawaat ma ra ngaala na ngunungut karom diat raap baa diat paam aakaina. A naagagon mi in paam mugai karom a taara Iudaia, ma namur karom a taara ingen kaai. ¹⁰ Iaku, karom diat raap baa diat paam a koina, God in gaايا un diat, ma in wangaala paa a iaandiat, ma in taar taa a maalmaal taan diat. A pinapaam mi in paam mugai karom a taara Iudaia, ma namur karom a taara ingen kaai. ¹¹ Maa a naagagon anun God i

welaar raap ku karom a taara raap.

¹² Io, a taara raap baa pa diat nunura a kum Naagagon anun Moses, ma diat paam aakaina mangamangaan, diat a wirua ut. Ma lenkaai maa karom diat raap baa diat nunura a kum Naagagon anun Moses, ma diat paam aakaina, God in naagagon diat utkaai welaar ma ra pirpir na Naagagon. ¹³ Lenbi, wakir diat raap baa diat walangoro a kum Naagagon anun Moses diat takado namataan God, pate. Diat ku baa diat taraam raap u ra kum Naagagon, din waatung diat baa a kum tena takado. ¹⁴ I lenkaai bi, a taara baa pa diat nunura a kum Naagagon anun Moses, iaku maa diat paam ut a koina mangamangaan welaar ma ra kum Naagagon i piri, a kum naagagon i ki ut u ra nuknukindiat. ¹⁵ A mangaana taara maa, i kaapa baa God ia timu taa a kum naagagon u ra balaandiat. Baa diat paam aakaina a balaandiat ut i takuna diat, ma baa diat paam a koina a balaandiat i gaia uni. ¹⁶ Io, u ra bung baa God in naagagon a taara, in lenutmaa. In taar taa naagagon karom Kaarisito Iesu kupi in naagagon diat u ra kum utnaa i ki ino u ra balaandiat. Iau laana warawaai u ra kum utnaa mi baa iau warawaai ma ra Koina Wewapua.

A kum te Iudaia diat kaaba diat ma ra kum Naagagon

¹⁷ Ma mi, ang pirpir karom muaat baa muaat waatung muaat naa a kum te Iudaia. Muaat nuki naa muaat koina kabina maa God i taar taa a kum Naagagon taa muaat, ma muaat kaaba muaat, muaat piri naa, “Miaat anun God.” ¹⁸ Muaat laana

kaaba muaat naa, “Miaat nunura wakaak a nem-nem anun God, ma miaat gaaia u ra kum koina mangamangaan, kabina miaat aa wer wakaak paa a kum Naagagon. ¹⁹ Miaat ngaala ko ra kum taara ingen. Miaat welaar ma raa paan diat baa i bababoura a pula. Miaat welaar ma ra kaapa karom diat baa diat ki u ra baboto. ²⁰ Miaat wer kado diat baa pa diat manaana, ma miaat a kum tena wawer karom diat baa pa diat nunura ta utnaa, kabina maa miaat, miaat aa paam akoto a manaana raap, ma ra lingtatuna baa i ki u ra kum Naagagon.”

²¹ Muaat wer raa taara ingen u ra kum Naagagon, iaku muaat ut pa muaat wer wakaak pa muaat uni! Muaat wer a taara naa koku diat walong, iaku muaat ut muaat walwalong!

²² Muaat piri taa ra taara naa “Koku muaat paam aakaina un ta tabuan anun te,” iaku muaat ut muaat paampaami! Muaat milikuaana a kum taabataaba, iaku muaat walong u ra kum ruma na lotu anu ra kum taabataaba. ²³ Muaat aamaamaan ngaala ma ra kum Naagagon baa God i taar taai taa muaat, iaku baa pa muaat murmur a kum Naagagon maa, muaat baanaakaka a iaan God.

²⁴ Di aa timu taai u ra Buk Taabu lenbi,
 “Muaat ut a kabina baa a taara baa wakir a taara Iudaia, diat pir aakaka a iaan God.” *Aais*
 52:5

A dowot na poko kikel mulu

²⁵ Baa ta te Iudaia i murmur a kum Naagagon, io, a pinapaam na poko kikel baa di paam taai uni, i lingtatuna. Iaku baa pa i murmur a kum Naagagon, i welaar ku ma te baa pa di poko

kikili.* ²⁶ A taara ingen pa di poko kikil diat, iaku baa diat murmur a kum utnaa baa a kum Naagagon anun God i pirpir uni, God i babo diat welaar ma di aa poko kikil ta diat. ²⁷ Te baa pa di poko kikili ma pa di weri u ra kum Naagagon, iaku i murmur ut a kum utnaa baa a kum Naagagon i pirpir uni, anuna lalaaun in tur na wetakun karom te, baa di aa poko kikil taai, ma i nunura a kum Naagagon, iaku pa i murmuri. ²⁸ Te baa i te Iudaia ku u ra iang, wakir a te Iudaia mulu. Ma te kaai baa di poko kikili ku u ra panina, wakir a poko kikil lingtatuna. ²⁹ Iaku baa te i murmur God u ra in balaana, ia maa a te Iudaia mulu. Maa a dowot na poko kikil mulu, a Takado na Nion i paami u ra in balaana, wakir a taara diat paami baa diat murmur a kum Naagagon baa di aa timu taai. Te baa a Takado na Nion i paami lenmi uni, God ut in pir walaawa paai, wakir a taara.

3

Anundaat aakaina i waiaai naa God i takado

¹ Io, in waraaut lelawaa i te baa ia a te Iudaia ma di aa poko kikil taai? ² Baa te a te Iudaia in koina ut karomi. A mugaana utnaa ut, God ia ung taa anuna pirpir u ra limaa ra taara Iudaia. ³ I lingtatuna, raa taara Iudaia pa diat nurnur. Baa pa diat nurnur, lelawaa i, i tale in turbaat God ko ra nuna weweliman? ⁴ Painte! Baa a taara raap

---

* **2:25:** A poko kikil a wakilang di paami kupi in waiaai naa a maaana ia raa kon diat a taara anun God baa diat murmur a kum Naagagon.

diat a warwaruga, a pirpir anun God i lingtatuna ut. Welaar ma di aa timu taai u ra Buk Taabu naa: “Anum pirpir i waiaai naa u takado.

Ma baa din takuna ui,

pain te in baat paa ta niraara u ra num
pirpir.” *Kele 51:4*

⁵ Baa daat paam aakaina, anundaat aakaina i waiaa mului naa God i takado aakit. Io, lelawaai, God i raara baa in naagagon daat uni? Raa taara diat piri lenmaa. ⁶ Iaku pate. Baa anuna naagagon pa i takado, in naagagon lelawaai paa kaai a rakrakaan buaal? ⁷ Baa iaau a tena warwaruga, anung mangamangaan i waiaai naa a pirpir anun God i lingtatuna, ma i wangaala paa a iaana. Io, aawa kabina maa God i waatung iaau naa a tena aakaina ma ang wirua u ra nuna naagagon? ⁸ Kaduk te in piri naa, “Daat a paam aakaina kupi a koina in waan paat kaapakaapa.” Raa taara diat pir aakaka miaat ma diat takuna miaat naa miaat wer a taara lenmi. Iaku pate, wakir i lingtatuna. Diat baa diat pir a kum utnaa mi i ot kupi diat a wirua u ra naagagon anun God.

Pa te i takado

⁹ Io, lelawaai, daat a taara Iudaia daat aa takado ko ra taara ingen? Pate! Iaau aa pir taai naa a kum te Iudaia ma ra taara ingen kaai diat welaar ku. Daat raap daat ki u ra dekdek i ra mangamangaan aakaina. ¹⁰ Welaar ma di aa timu taai u ra Buk Taabu naa,
“Pa te i takado. Pate mulu!

¹¹ Pa te kaai baa i manaana.

Pa te i lilingan kup God.

¹² Diat raap diat aa waan ingen kon God.

Diat raap diat aa waan raara.

Pa te kon diat i paam a koina, pate mulu.” *Kele 14:1-3*

13 “Naruma u ra kum kongkong na kabarondiat i tapaapa welaar ma ra kum tung na minaat. Diat laana pir a kum warwaruga ma ra kum kaarmendiat.” *Kele 5:9*

“A kum buli na waandiat a minminaat kuraa uni, welaar ma ina aakaina wui baa i karaat raa.” *Kele 140:3*

14 “A kum waandiat i teng ma ra aakaina ma diat pir ku a kum aakaina pirpir.” *Kele 10:7*

15 “Diat gotgot kupi diat a aak doko taara.

16 U ra kum wanua baa diat waan iaai, diat kamaar a kum utnaa, ma diat baanaakaka a taara.

17 Pa diat nunura a aakapi na maalmaal.” *Aais 59:7-8*

18 “Pa diat burut kup God.” *Kele 36:1*

19 Mi daat nunurai naa a utnaa bi baa a Buk na Naagagon i pirpir uni, i pirpir karom a taara Iudaia baa di taar taa a kum Naagagon taan diat. Io, baa diat a tur u ra naagagon anun God, pain te in weoro laar paai. ²⁰ Maa ia a kabina baa pain te in takado laar paai namataan God u ra murmur anuna kum Naagagon, maa a kum Naagagon i laana waiaa daat ku u ra nundaat kum aakaina mangamangaan.

U ra nurnur ku a taara diat a takado

²¹ Ma mi God ia waiaa taa aakapi baa a taara diat a takado uni, iaku wakir u ra murmur Naagagon. Aakapi mi, a Buk na Naagagon anun Moses ma ra kum propet diat aa wewapua taau

uni. ²² Aakapi mi i waan ut kon God, ma i lenbi: A taara diat a nurnur ku un Iesu Kaarisito, kupi God in waatung diat naa diat takado. A taara Iudaia ma ra taara ingen kaai diat welaar ku. ²³ A taara raap diat aa paam taa aakaina mangamangaan, ma diat aa ki welwelik ko ra minamaar anun God. ²⁴ Iaku u ra maarmaari anun God, diat baa diat nurnur, God i waatung diat naa diat takado, kabina u ra winekul baa Kaarisito Iesu i paami. ²⁵ God i taar wa Natuna, kupi in maat ma a gaapina in una wa a kum aakaina mangamangaan anu ra taara raap baa diat nurnur uni. I paami lenmi kupi in waiaa anuna takado na mangamangaan. Namuga God i maadek wa ku aakaina mangamangaan anu ra taara, ma pa i naagagon diat uni. ²⁶ Iaku mi, i waiaa anuna takado na mangamangaan, baa i waatung a taara naa diat takado baa diat nurnur un Iesu.

²⁷ Io, aawa maa daat a wangaala pa daat uni? Pate! Daat a wangaala pa daat duk maa daat murmur a kum Naagagon? Pate! Daat takado namataan God ku u ra nurnur un Iesu. ²⁸ Maa mi daat nunurai naa God i waatung a taara baa diat takado namataana u ra nurnur ku un Iesu, ma wakir u ra murmur Naagagon. ²⁹ Io, lelawaai, God ia a God anu ra taara Iudaia ku, baa a God anu ra taara ingen utkaai? Maia, ia a God anu ra taara ingen utkaai. ³⁰ Maa raa God ku, ma in waatung a taara Iudaia naa diat takado namataana u ra nurnur. Lenkaai maa karom a taara ingen, in waatung diat naa diat takado u ra nurnur utkaai. ³¹ Lelawaai, baa daat nurnur daat nuki naa a kum Naagagon in ling biala ku? Pate!

U ra nurnur daat wadekdek ut a kum Naagagon.

4

Aabaraam i nurnur

¹ Io, aawa maa daat a piri un Aabaraam, tamaa ra taara Iudaia? ² Baa God i waatung Aabaraam naa i takado kabina u ra kum koina pinapaam baa i paami, io, i tale baa Aabaraam in wangaala pa ia ut uni. Iaku pate, pa i pet laar paai kupi in wangaala paai namataan God. ³ A Buk Taabu i piri naa, “Aabaraam i nurnur un God, ma kabina u ra nuna nurnur, God i waatungi naa a takado na muaana.” *Tur 15:6*

⁴ Io, baa te i papaam, din doki u ra nuna pina-paam, wakir a wetabaar, pate. Anuna wedok ut maa i loi. ⁵ Iaku God pa in waatung te naa i takado kabina baa i paam ta pinapaam. In waatung te naa i takado kabina baa i nurnur. Maa i nurnur un God baa i laana watakado a kum tena aakaina. ⁶ Dewid kaai i piri lenbi. I piri naa a muaana i daan baa God i waatungi naa i takado, wakir u ra kum utnaa a muaana maa i paami, pate, u ra nuna nurnur ku. I piri lenbi,

⁷ “Diat baa God ia una wa anundiat kum aakaina mangamangaan, diat daan, ma diat baa God ia maadek wa a kum mangamangaan diat paam araara taai, diat daan.

⁸ A muaana i daan baa a Tadaaru pa i nuk paa anuna kum aakaina mangamangaan, ma pa in naagagoni balet ma uni.” *Kele 32:1-2*

⁹ Io lelawaai, a taara ku baa di poko kikul diat, diat daan? Pate, a taara utkaai baa pa di

poko kikir diat. Maa daat nunurai ko ra Buk Taabu naa, baa Aabaraam i nurnur, io God i waatungi naa i takado. ¹⁰ Naangaian maa God i waatung Aabaraam naa i takado? Namuga taa ra pinapaam na poko kikir, baa namur? Namuga taa ra pinapaam na poko kikir. ¹¹ Baa Aabaraam i lo paa a wakilang na poko kikir, i walingtatunai naa i takado namataan God, kabina u ra nuna nurnur ut. Io, Aabaraam a tamaa ra taara baa pa di poko kikir diat. Diat nurnur ma God i waatung diat naa diat takado namataana. ¹² Ma ia a tamaandiat kaai baa di poko kikir diat. Wakir kabina maa di poko kikir diat, iaku kabina maa diat murmur a aakapi na nurnur baa tamaandaat Aabaraam i murmuri, baa pa di poko kikir utbaai.

Aabaraam i nurnur u ra weweliman anun God

¹³ God i weweliman taa Aabaraam naa in taar taa a rakrakaan buaal taana ma karom a kum taptabuna kaai. A weweliman mi God i paam taai karom Aabaraam wakir a kabina maa i murmur a kum Naagagon, pate. Kabina maa i nurnur, ma God i waatungi naa i takado namataana. ¹⁴ Baa God in taar a rakrakaan buaal taa ra taara kabina baa diat murmur Naagagon, io a nurnur ma ra weweliman anun God diaar a ru ling biala ku. ¹⁵ Iaku a kaankaan anun God i ki un diat baa diat nem na murmur a kum Naagagon, iaku pa diat murmur ot paai. Baa pa ta kum Naagagon, io pa din takuna te naa pa i murmuri.

¹⁶ A utnaa baa God i weweliman taai, in taari karom diat baa diat nurnur. God i paami lenmaa kupi in welaar ma ra wetabaar na maarmaari, ma in waan ut karom a wuna taara raap anun

Aabaraam. Wakir karom a taara Iudaia ku baa di taar taa a kum Naagagon taan diat. Pate! Karom diat utkaai baa diat nurnur welaar ma Aabaraam, maa ia a tamaandaat raap. ¹⁷ Welaar ma di aa timu taai u ra Buk Taabu:

“Iaau waki ta ui kupi ui a tamaa ra kum mong-mongoro na wuna taara.” *Tur*

17:5

U ra mataan God, Aabaraam a tamaandaat, maa i nurnur un God, ia baa i laana watur a taara balet ko ra minaat, ma i laana pirpir ku, ma a kum utnaa baa pa diat ki diat waan paat.

¹⁸⁻¹⁹ God i weweliman taa Aabaraam naa in wangaala paa ta natuna. I piri karomi naa, “Ui a tamaa ra kum mongmongoro na wuna taara.” Aabaraam i nurnur ma i waan paat a tamaa ra kum wunwuna taara. Ma anuna nurnur pa i waan ingen baa i baboi naa ia 100 na kilaala, ma pa i tale balet ma in warwangaala. Ma Saaraa kaai ia takaana ma pa i tale ma in babuta. ²⁰ Iaku Aabaraam pa i aalawur nuknuk u ra weweliman anun God. I tur dekdek u ra nuna nurnur ma i pir walaawa paa God. ²¹ Ma u ra nuna nurnur i nunurai ut naa God in paam ot paa ut a kum utnaa baa ia weweliman taau uni. ²² Lenmaa kabina u ra nurnur anun Aabaraam, a Buk Taabu i piri naa, “God i waatungi naa a takado na muaana.” ²³ Baa i piri naa “God i waatungi naa a takado na muaana,” wakir i piri ku un Aabaraam, pate. ²⁴ I piri utkaai un daat. Baa daat nurnur un God, baa i watur paa balet Iesu anundaat Tadaaru ko ra minaat, io, in waatung daat kaai naa daat a kum tena takado. ²⁵ God i taar wa Iesu kupi in maat u ra nundaat kum aakaina mangamangaan,

ma i watur paai ko ra minaat ma i lalaaun balet kupi daat a takado namataan God.

5

Daat ki na wemaraam balet ma God

¹ Io, u ra nundaat nurnur ut God ia waatung daat naa daat takado namataana. Io mi, kabina u ra nundaat Tadaaru Iesu Kaarisito, daat ki na maalmaal ma God. ² Baa daat nurnur un Iesu, daat pet laar paai kupi daat a ruk u ra nuna maarmaari. Io mi, daat aa lalaaun uni. Ma daat ki walaang ma ra gaaia kup a minamaar anun God baa daat a ki uni namur.

³ Ma wakir ma raa ku ia, daat gaaia utkaai u ra kum mawaat baa daat kariaanai, maa daat nunurai naa a kum mawaat i watawa anundaat nurnur kupi in tur dekdek. ⁴ Ma anundaat tinur dekdek i watawa a mangaana lalaaun baa God in gaaia uni. Baa anundaat lalaaun i wagaia God, io, i wadekdek anundaat kini walaang ma ra nurnur. ⁵ Baa daat ki walaang ma ra nurnur, wakir daat kiki walaang baa ku, pate. God ia labo taa anuna maarmaari u ra balaandaat, baa i taar taa a Takado na Nion taan daat.

⁶ Namuga daat waan welwelik kon God, ma pa ta utnaa i gaa un daat. Iaku baa a pakaana bung i ot, Kaarisito i maat un daat. ⁷ I dekdek aakit baa te in maat kiaana wa ta takado na muaana. Te duk in pet laar paai kupi in maat un ta koina muaana. ⁸ Iaku baa daat lalaaun utbaai u ra aakaina mangamangaan, God i waiaa anuna maarmaari karom daat baa i tula wa Kaarisito kupi in maat un daat. ⁹ Io, u ra gaapin Iesu, God i waatung daat naa daat takado namataana. Baa

lenmaa, daat nunura mului naa Iesu in walaan pa daat ko ra kaankaan anun God u ra bung na naagagon. ¹⁰ Baa daat ki na ebaar utbaai ma God, i tula wa Natuna kupi in maat un daat kupi daat a wemaraam balet ma God. Io mi, baa daat ki na wemaraam ma God, daat nunura mului naa kabina Iesu i lalaan balet, in walaan pa daat kaai.

¹¹ Wakir ma raa ku ia, daat gaai utkaai baa mi daat ki ungaai ma God, kabina ut u ra nundaat Tadaaru Iesu Kaarisito baa ia wamaraam ungaai ta daat ma God.

Aadaam i taar a minaat, ma Iesu i taar a lalaan

¹² Raa muaana ku i paam a aakaina mangamangaan, ma baa i paami lenmaa, a mangamangaan aakaina i waan paat u ra rakrakaan buaal. A mangamangaan aakaina i paam apaat taa a minaat. Io, a taara raap diat a maat, maa diat raap diat paam aakaina mangamangaan. ¹³ Maa namur maku baa God i taar a kum Naagagon, aakaina mangamangaan ia ki u ra rakrakaan buaal. Baa pa ta kum Naagagon, God pa in takuna diat naa pa diat murmur a kum Naagagon. ¹⁴ Iaku kon Aadaam tuk u ra kilaala baa Moses i lalaan uni, a minaat i doko mongoro na taara. Raa taara pa diat paam a mangaana aakaina welaar ma Aadaam, baa i walangoro a pirpir anun God, iaku maa pa i taraam uni. Iaku a minaat i doko diat utkaai.

Aadaam i paam taa a walawalar i ra muaana baa in waan paat namur. Iaku maa pa diaar welaar. ¹⁵ A wetabaar anun God pa i welaar

ma ra aakaina mangamangaan anun Aadaam. Mongoro na taara diat maat kabina u ra aakaina mangamangaan anun raa muaana ku. Iaku a maarmaari anun God i ngaala aakit, ma un raa muaana ku, Iesu Kaarisito, ma u ra nuna maarmaari, i taar biao taa ku a wetabaar na lalaaun karom a mongoro na taara.

¹⁶ Raa utnaa kaai, a wetabaar anun God pa i welaar ma ra utnaa baa i waan paat ko ra aakaina mangamangaan anun Aadaam. Anuna mangamangaan maa i aal taa a taara u ra naagagon na binabaalu anun God. Iaku a wetabaar anun God i lenbi, baa a taara diat paam utbaai a kum aakaina mangamangaan, God i maari aakit diat ma i waatung diat naa a kum tena takado.

¹⁷ Ma u ra aakaina mangamangaan anun raa muaana ku a naagagon na minaat i uwia paa a taara raap. Iaku, diat baa diat lo paa a ngaala na maarmaari anun God, ma ra nuna wetabaar baa i waatung diat naa a kum tena takado, diat a lalaaun takum ma diat a waan paat a kum tena naagagon, kabina un raa muaana ku, Iesu Kaarisito.

¹⁸ Io, u ra aakaina mangamangaan ku anun Aadaam a taara raap diat a ki u ra naagagon na binabaalu anun God. Lenutkaai maa u ra takado na mangamangaan baa Iesu i paami, i paami karom a taara raap kupi God in waatung diat naa diat takado namataana, ma diat a lalaaun. ¹⁹ Maa u ra wabulbul anun Aadaam, mongoro na taara diat a kum tena aakaina. Lenutkaai maa, u ra tinaraam anun Iesu Kaarisito mongoro na taara diat a kum tena takado.

²⁰ Baa God i taar taa a kum Naagagon, io, aakaina mangamangaan anu ra taara i tawa. Aakaina mangamangaan i ngaala aakit, iaku a maarmaari anun God i ngaala tauni. ²¹ Aakaina mangamangaan i naagagon a taara ma i taar a minaat karom diat. Iaku mi, a maarmaari anun God i naagagon daat, ma u ra takado na pinapaam baa Iesu Kaarisito anundaat Tadaaru i paam taai, God i waatung daat naa daat takado namataana, ma i taar a lalaaun takum karom daat.

6

Baa daat aa maat ungaai ma Kaarisito, daat a lalaaun ungaai kaai mai

¹ Io, aawa maa daat a piri? I koina ku baa daat a paam aakaina kupi a maarmaari anun God in ngaala? ² Pate! Daat maat ko ra nundaat aakaina mangamangaan. Io, daat a lalaaun lelawaai balet uni? ³⁻⁴ Pa muaat nunurai naa, di baapitaaiso daat kupi daat a ki naruma un Kaarisito Iesu? Lenmaa, baa di baapitaaiso daat, daat maat ungaai ma Kaarisito u ra nuna minaat, ma di aa punang ungaai daat kaai mai. Welaar ma God a Tamaandaat i watur paa Kaarisito ko ra minaat ma ra ngaala na dekdekina, io, daat kaai daat a lalaaun ma ra matakina lalaaun.

⁵ Io, baa daat maat ungaai ma Iesu u ra nuna minaat, daat a tur ungaai balet mai u ra nuna tinur balet ko ra minaat. ⁶ Daat nunurai naa a maulaana lalaaun ia maat ungaai ma Kaarisito u ra bolo, kupi a aakaina mangamangaan u ra panindaat pain ta dekdekina. Ma aakaina

mangamangaan pa in wi koto daat balet. ⁷ Baa te i maat ungaai ma Kaarisito di aa walaangalaanga paai ko ra aakaina mangamangaan.

⁸ Io, baa daat maat ungaai ma Kaarisito, daat nurnur naa daat a lalaaun ungaai utkaai mai.

⁹ Maa daat aa nunurai naa baa Kaarisito i tur balet ko ra minaat, pa in maat balet ma, maa a minaat pa ta dekdekina ma kupi in uwia paai.

¹⁰ I maat raa pakaan ku kupi in rakaan raap wa a dekdek i ra aakaina mangamangaan. Baa i lalaaun balet, i lalaaun karom God. ¹¹ Lenmaa karom muaat kaai, muaat a nunurai naa muaat aa maat ko ra numuaat kum aakaina mangamangaan, ma un Kaarisito Iesu muaat lalaaun karom God.

¹² Io, koku balet ma muaat taar a panimuaat kupi a aakaina mangamangaan in naagagoni, kupi muaat a taraam karom a kum aakaina nem-nem i ra panimuaat. ¹³ Koku balet ma muaat taar taa ta pakaana ko ra panimuaat kupi in welaar ma ra utnaa na pinapaam kup a paam aakaina. Muaat aa lalaaun balet ko ra minaat, io, muaat a taar ta muaat karom God. Ma muaat a taar taa kaai a panpanimuaat raap karom God kupi in welaar ma ra kum utnaa na pinapaam kup a koina pinapaam. ¹⁴ Aakaina mangamangaan pa in naagagon muaat balet ma, kabina wakir muaat ki ma natudaangi ra kum Naagagon. Mi muaat aa ki natudaangi ra maarmaari anun God.

Daat a kum wilawilaau anu ra takado na mangamangaan

¹⁵ Pa daat ki ma natudaangi ra kum Naagagon, daat ki natudaangi ra maarmaari anun God. Io,

lelawaai, daat a paam balet aakaina? Pate! ¹⁶ Pa muaat nunurai duk naa baa muaat taar ta muaat karom te kupi muaat a taraam karomi, muaat a kum wilawilaau anuna maa. Baa muaat a kum wilawilaau anu ra aakaina mangamangaan, in taar a minaat karom muaat. Iaku baa muaat taraam karom God, muaat a takado namataana. ¹⁷ Iaau pir walaawa paa Tadaaru, maa namuga muaat a kum wilawilaau anu ra aakaina mangamangaan, iaku mi muaat taraam ma ra balaa-muaat raap u ra kum wawer baa di taar taai taa muaat. ¹⁸ Di aa walaangalaanga pa muaat ko ra aakaina mangamangaan, ma mi muaat a kum wilawilaau ma anu ra takado na mangamangaan.

¹⁹ Iaau pirpir ma ra kum pirpir welwelaar mi karom muaat, kabina maa pa muaat kaapa wakaak u ra kum utnaa na nion. Namuga muaat taar taa a panpanimuaat kupi in wilawilaau u ra kum dur na mangamangaan, ma anumuaat kum aakaina i tawa ma i ngaala. Iaku mi, muaat a taar taa a panpanimuaat kupi in wilawilaau u ra takado na mangamangaan, kupi anumuaat lalaaun in gomgom namataan God.

²⁰ Namuga, baa muaat wilawilaau anu ra aakaina mangamangaan, pa muaat ki na wilawilaau anu ra takado na mangamangaan.

²¹ Namuga muaat paam a kum aakaina mangamangaan ma mi muaat wawirwir uni. Baa muaat paami, aawa maa muaat lo paai koni? A minaat ku. ²² Iaku mi di aa walaangalaanga pa muaat ko ra aakaina mangamangaan, ma muaat wilawilaau maku karom God. Io, anumuaat lalaaun in gomgom, ma namur God in taar a

lalaun takum karom muaat. ²³ Io, a wedok i ra mangamangaan aakaina a minaat. Iaku a wetabaar anun God ia a lalaun takum baa daat ki un Kaarisito Iesu anundaat Tadaaru.

7

A pirpir welwelaar u ra naagagon na tinaulaa

¹ Io, a kum tateng liklik, ang pirpir karom muaat baa muaat nunura ut a kum Naagagon. Lelawaai, pa muaat nunurai naa diat ku baa diat lalaun diat ki utbaai natudaangi ra kum Naagagon? ² Lenmaa ang pirpir welwelaar u ra naagagon na tinaulaa: Baa raa tabuan i taulaa, a naagagon na tinaulaa i wi ungaai diaar ma ra nuna muaana, baa a muaana i lalaun utbaai. Iaku baa anuna muaana ia maat, io, a tabuan i laangalaanga ko ra naagagon na tinaulaa. ³ Io, baa a tabuan maa in taulaa balet ma ta muaana, ma anuna muaana i lalaun utbaai, a tabuan maa i paam aakaina. Iaku baa anuna muaana ia maat, a tabuan maa i laangalaanga ko ra naagagon na tinaulaa, ma baa in taulaa balet ma ta muaana wakir i paam aakaina.

⁴ Lenutkaai maa karom muaat, a kum tateng liklik, baa Kaarisito i maat, muaat kaai muaat maat ungaai mai. Io, muaat kaai muaat laangalaanga ko ra kum Naagagon, kupi muaat a ki bulung karom raa ingen, karom Iesu, baa ia tur balet ko ra minaat. Io mi, daat aa laangalaanga kupi daat a wa a koina waindaat baa God in gaaia uni.

⁵ Namuga baa a aakaina nemnem i ra panindaat i naagagon anundaat lalaaun, a kum Naagagon i watur apaat a kum aakaina nemnem kupi daat a paam aakaina mangamangaan. Io, aakaina mangamangaan u ra nundaat lalaaun i wa apaat a minaat ku. ⁶ Iaku mi, daat maat ko ra utnaa baa i wi akoto daat namuga. Ma di aa walaangalaanga pa daat ko ra dekdek i ra Naagagon, ma daat papaam karom God ma ra matakina lalaaun baa a Takado na Nion i taar taai taan daat. Wakir i welaar ma ra mugaana lalaaun, baa daat murmur ku a kum Naagagon baa di timu taai.

Aakaina mangamangaan i doko daat

⁷ Io aawa maa daat a piri? Daat a piri duk naa a kum Naagagon a aakaina utnaa? Pate mulu! Baa a kum Naagagon pate, pang nunura lele kaai aakaina mangamangaan. Lenbi, baa God pa in pir taai u ra kum Naagagon naa, “Koku u nem a utnaa anun te ingen,” iaau kaai pang nunura lelei naa a nemnem kup a utnaa anun te ia aakaina mangamangaan. ⁸ Iaku a aakaina mangamangaan i baat paa aakapi u ra naagagon maa, kupi in pet apaat taa a kum aalawur mangana nemnem u ra in balaang kup a kum utnaa anun te ingen. Iaku baa pa ta Naagagon, io, aakaina mangamangaan pa ta dekdekina.

⁹ Baa iaau naat utbaai pa iaau nunura a kum Naagagon anun God. Iaku baa iaau ngaala ma iaau aa nunura a kum Naagagon maa, io, aakaina mangamangaan i lalaaun paat u ra in balaang, ¹⁰ ma iaau maat. Io, a kum Naagagon maa baa

God i taar taai kupi in taar a lalaaun taang, i taar ku a minaat taang. ¹¹ Aakaina mangamangaan i baat paa aakapi naruma u ra kum Naagagon kupi in waruga ta iaau, ma in doko iaau.

¹² Io, daat nunurai naa a Naagagon i waan paat kon God ma i gomgom, ma a kum pak-pakaana pirpir na Naagagon raap diat gomgom, diat takado, ma diat koina. ¹³ Io, lelawaai, a utnaa baa i koina i doko iaau? Pate, aakaina mangamangaan i doko iaau. Aakaina mangamangaan i papaam ma ra kum koina pirpir na Naagagon, ma i pet ta iaau kupi koku iaau murmuri, io, i taar a minaat taang. U ra kum Naagagon daat babo lele paai naa a kum aakaina mangamangaan diat aaka aakit.

A koina utnaa baa iaau nemi naa ang paami, pa iaau paami

¹⁴ Daat nunurai naa a kum Naagagon anun God a kum utnaa na nion. Iaku iaau a muaana ku taanga min napia, ma aakaina mangamangaan i wi ta iaau kupi ang wilawilaau anuna. ¹⁵ Pa iaau kaapa u ra utnaa baa iaau paami. Maa a utnaa baa iaau nemi naa ang paami, pa iaau paami, iaku a utnaa baa iaau milikuaanai, ia maa iaau paami. ¹⁶ Baa iaau paam a utnaa baa pa iaau nemi naa ang paami, iaau mulaaot naa a kum Naagagon anun God i takado. ¹⁷ Io, wakir iaau maa iaau paam a kum aakaina utnaa mi. Pate, aakaina mangamangaan ut baa i lalaaun un iaau maa i paami. ¹⁸ Iaaun nunurai naa pa ta koina utnaa i lalaaun un iaau, kabina maa iaau nemi ut kupi ang paam a koina, iaku pa iaau pet laar paai kupi ang paami. ¹⁹ Maa a utnaa baa i koina

baa iaau nemi naa ang paami, pa iaau paami. Iaku aakaina mangamangaan baa pa iaau nemi naa ang paami, ia maa iaau laana paami. ²⁰ Io, a utnaa baa pa iaau nemi naa ang paami, ia maa iaau paampaami. Io, wakir iaau maa iaau paami, aakaina mangamangaan baa i lalaaun un iaau maa i paampaami.

²¹ Io, iaau babo a mangaana lalaaun mi i naagagon iaau: Baa iaau nem na paam a koina, aakaina ku maa i waan paat. ²² U ra nuknuking iaau nem aakit a kum Naagagon anun God. ²³ Iaku, u ra paning iaau babo kaai raa naagagon baa pa i murmur a Naagagon anun God. I weium ungaai ma ra koina naagagon u ra nuknuking, ma i wi akoto iaau kupi a kum pakpakaana ko ra paning i ki u ra winiwi anu ra aakaina mangamangaan. ²⁴ Iaau a pot na maarmaari na muaana iaau, woi maa in walaangalaanga iaau ko ra paning mi, baa i waan kup a minaat? ²⁵ God ut maa in walaangalaanga pa iaau. Ma iaau waatung wakaak karomi maa i tula wa Iesu Kaarisito anundaat Tadaaru, kupi in rakaan wa anundaat kum aakaina mangamangaan.

Ang piri balet naa, iaau ut u ra nuknuking iaau nemi naa ang murmur a kum Naagagon anun God, iaku baa iaau murmur a nemnem i ra paning, iaau a wilawilaau ku anu ra aakaina mangamangaan.

8

Koku daat murmur aakaina nemnem i ra panindaat

¹ Io, diat baa diat lalaaun un Kaarisito Iesu pain ta naagagon na binabaalu ma anun God karom diat. ² Kabina maa, baa iaau ki un Kaarisito Iesu, a naagagon anu ra Takado na Nion, baa i laana taar a lalaaun, i walaangalaanga pa iaau ko ra naagagon anu ra aakaina mangamangaan baa i taar a minaat taang. ³ A kum Naagagon anun Moses pa i pet laar paai kupi in turbaat aakaina, kabina maa pa ta dekdekindaat kupi daat a murmur a kum Naagagon, baa daat lalaaun u ra aakaina nemnem i ra panindaat.

Iaku a utnaa baa a Naagagon pa i pet laar paai kupi in paami, God i pet laar paai. I tula wa Natuna urin napia ma i waan paat a mulina welaar ma daat, iaku pa ta aakaina i ki uni. Ia maat ma ia walaaun pa daat ko ra nundaat aakaina. A naagagon na binabaalu u ra kum aakaina mangamangaan anundaat baa i tale daat a loi, God i ung taai u ra panin Iesu. ⁴ I paami kupi a takado na mangamangaan baa a kum Naagagon diat pirpir uni in waan paat mulu u ra nundaat lalaaun. Maa pa daat murmur ma aakaina nemnem i ra panindaat, daat murmur a nemnem anu ra Takado na Nion.

⁵ Diat baa diat murmur aakaina nemnem i ra panindiat, a nuknukindiat kaai i ki ku u ra kum aakaina utnaa baa panindiat i nemi. Iaku, diat baa diat murmur a nemnem anu ra Takado na Nion, a nuknukindiat i ki u ra utnaa baa a Nion i nemi. ⁶ Io, te baa a nuknukina i murmur ku aakaina nemnem i ra panina in maat ku. Iaku, te baa a Takado na Nion i muga a nuknukina, in lalaaun ma in kariaana a maalmaal. ⁷ Te baa a nuknukina i murmur aakaina nemnem i ra

panina diaar ebaar ma God. Maa a taara baa nuknukindiat i lenmaa, pa diat a taraam u ra kum Naagagon anun God. Ma baa diat a nemi kupi diat a taraam, pain diat a pet laar paai utkaai.

⁸ Ma diat baa aakaina nemnem i ra panindiat i naagagon diat, pain diat a wagaai laar paa God.

⁹ Iaku muaat, pa muaat murmur ma a aakaina nemnem i ra panimuaat. Pate! Muaat murmur a Takado na Nion, maa a Nion God i lalaaun un muaat. Iaku baa a Nion Kaarisito pa i lalaaun un te, ia wakir anun Kaarisito. ¹⁰ Baa Kaarisito i lalaaun un muaat, io, a niomuaat kaai in lalaaun, maa muaat takado namataana. Iaku a panimuaat in maat ut, kabina u ra aakaina mangamangaan.

¹¹ Baa a Nion God, baa i watur paa Iesu Kaarisito ko ra minaat, i lalaaun un muaat, in watur paa balet kaai a panimuaat ko ra minaat.

Daat a kum natnatun God

¹² Io, a kum tateng liklik, i koina kupi daat a murmur a nemnem anu ra Takado na Nion, ma koku daat murmur aakaina nemnem i ra panindaat. ¹³ Baa muaat murmur aakaina nemnem i ra panimuaat, muaat a maat. Iaku u ra dekdek i ra Takado na Nion muaat a doko wa a kum aakaina mangamangaan baa a panimuaat i paampaami, kupi muaat a lalaaun. ¹⁴ Maa diat baa a Nion God i mukmuga diat, diat maa a kum natnatun God. ¹⁵ Maa a Nion baa God i ung taai un daat wakir balet ma kup a bunurut in wi koto daat. Pate, God i ung taa a Niono maa un daat, kupi daat a kum natnatuna, ma daat waatung God naa, "Tataa, tataa." ¹⁶ Ma a Takado na Nion i mulaot ungaai ma a niondaat naa daat a kum natnatun

God. ¹⁷ Io, baa daat a kum natnatuna, daat a kale a kum utnaa anun God, ungaai ma Kaarisito. Baa daat kariaana mawaat ungaai ma Kaarisito, namur daat a ki ungaai mai u ra nuna minamaar.

Namur daat a ki ungaai ma God u ra nuna minamaar

¹⁸ Iaaun nunurai naa a koina minamaar baa God in taari taan daat namur in ngaala aakit taa ra kum mawaat baa mi daat baraatai. ¹⁹ A kudulaana wawaki raap i kiki walaang ma ra ngaala na nemnem kup a bung maa, baa God in wapuaana wa a kum natnatuna. ²⁰ Maa a kum wawaki raap diat ki u ra winiwi na minaat ma diat ling biao ku. Wakir a nemnem anu ra kum wawaki, a nemnem ut anun God kupi diat a ki walaang kup a bung, ²¹ baa God in palaa diat ko ra winiwi na mareng na minaat. In paami u ra bung baa in walaangalaanga daat a kum natnatuna ko ra minaat, ma daat a ki u ra koina minamaar.

²² Daat nunurai naa tuk mi a kudulaana wawaki diat kiki walaang ma ra tinaangi, welaar ma ra tabuan baa i weulaa ma ra ngunungut kupi in babuta. ²³ Ma wakir a kum wawaki ku, daat kaai, baa God ia taar taa a mugaana wetabaar taan daat, a Takado na Niono, daat kaai daat kiki walaang ma ra tinaangi u ra balaandaat, ma ra ngaala na nemnem kup a pakaana bung baa God in wapuaanai naa daat a kum natnatuna, ma in wamatakina a panindaat. ²⁴ God ia walaun pa daat, ma mi daat kiki walaang ma ra nurnur kup a mangaana lalaun baa in taari karom daat namur. Baa te in ki walaang kup ta utnaa, iaku baa ia lo paai, pa in ki walaang balet ma kupi.

Woi balet ma in ki walaang kup ta utnaa baa ia lo paai? ²⁵ Iaku daat, daat kiki walaang ma ra nurnur kup a utnaa baa pa i waan paat utbaai. Daat kiki walaang ma pa daat talangan.

²⁶ Raa utnaa kaai, baa daat baraata mawaat ma pa daat uwia laar paai, a Takado na Nion ut in waraaut daat. Pa daat nunura aawa maa daat a aaraaring kupi, iaku a Takado na Nion ut i laana aaraaring karom God un daat. I aaraaring ma ra dekdek na kakairanaai baa pa din pir palaa laar paai. ²⁷ Ma God i babo a balaandaat ma i nunura a nuknuk i ra Takado na Nion, maa a Takado na Nion i aaraaring welaar ma ra nemnem anun God, kupi God in waraaut anuna gomgom na taara.

²⁸ Ma daat nunurai naa a kum utnaa raap baa i waan paat, God i papaam mai kupi a koina in waan paat karom diat baa diat nem God ma ia wataa pa diat kupi in walaun pa diat. ²⁹ Namuga utbaai God ia nunura diat baa diat a nurnur uni. Ma ia pilak pa diat kaai namuga utbaai, naa u ra nundiat mangamangaan diat a welaar ma Natuna, ia baa a mugaana taa ra kum tatena liklik. ³⁰ Ma diat baa God ia pilak pa diat, i wataa pa diat. Ma diat baa ia wataa pa diat i waatung diat naa diat takado namataana. Ma diat baa ia waatung diat naa diat takado namataana, in waki diat u ra nuna minamaar.

Pain ta utnaa in weraana daat ko ra maari anun God

³¹ Io, aawa maa daat a piri u ra kum utnaa mi? Baa God i ki ungaai ma daat, woi maa in uwia laar pa daat? Pa te in pet laar paai. ³² God pa i maari baat Natuna, i taar taai ku kupi in maat un daat.

Io, baa i taar taa Natuna kupi in maat un daat, daat nunurai naa in taar utkaai a kum kokoina utnaa raap karom daat.

³³ Woi maa in takuna daat a taara na pipilak anun God? Pa te in pet laar paai, kabina maa God ut ia waatung ta daat baa daat takado namataana.

³⁴ Woi maa in piri karom God naa in taar a naagagon na binabaalu karom daat? Pa te in pet laar paai, maa Kaarisito Iesu ia maat un daat. Wakir ma raa ku ia maa i paami, God ia watur paai balet ko ra minaat, ma mi kunaanga ma i ki u ra papaara ot na limaan God, ma i laana aaraaring un daat. ³⁵ Woi maa in weraana daat ko ra maarmaari anun Kaarisito? A kum mawaat duk? A nginaraa? Baa din wakadik daat baa daat nurnur? Baa a minolo? Baa pa nundaat ta maalu? Baa ta utnaa na winirua? Baa din aak doko daat duk? ³⁶ I lenutmaa di aa timu taai u ra Buk Taabu,

“A bungbung raap a taara diat nem na aak doko miaat,
kabina maa miaat anum taara.

Miaat welaar ma ra kum sip baa di waninaar kupi din aak doko diat.” *Kele 44:22*

³⁷ Iaku, kabina un Kaarisito baa i maari aakit daat, daat a uwia raap paa a kum utnaa mi.

³⁸ Maa iaau nunurai ut naa pa ta utnaa in weraana daat ko ra maarmaari anun God: a minaat, a lalaaun, a kum aangelo, a kum aakaina nion, ta mangaana utnaa in waan paat mi baa namur, a kum uraura, ³⁹ ta mangaana utnaa taanga nate baa taanga napia. Pate! Pa ta utnaa mulu u ra kudulaana wawaki in weraana laar pa daat ko ra

maarmaari anun God, baa i taar taai karom daat un Kaarisito Iesu anundaat Tadaaru.

9

Paaulo i tapunuk u ra nuna taara

¹ Pa iaau warwaruga, iaau pir ut a lingtatuna mi namataan Kaarisito. Ma a Takado na Nion ungaai ma ra in balaang diaar mulaaot naa a pirpir mi i lingtatuna. ² A nuknuking i mawaat aakit ma anung tapunuk pa i ngo, kabina maa mongoro ko ra nung taara, a taara Israael, pa diat murmur Kaarisito. ³ Baa gun ang pet laar paai, io, iaau nemi naa ang tur kiaana wa diat ma din ung taa maku andiat naagagon na binabaalu un iaau ma din rakaan wa iaau kon Kaarisito, kupi din walaan pa diat. ⁴ Diat a taara Israael, baa God i pilak pa diat, ma diat a kum natnatuna. I waiaa anuna minamaar taan diat, i paam a kum kunubu ungaai ma diat, i taar taa a kum Naagagon taan diat, i waiaa ta diat u ra aakapi na lotu lingtatuna, ma i pir taa a kum weweliman taan diat. ⁵ Diat a wuna taara anun Aabaraam, Aaisaak ma Iaakob. Ma baa Kaarisito i waan paat a muaana mulu, i waan paat kon diat, ia Kaarisito baa i naagagon a kum utnaa raap, ma ia ut maa God. A pir walaawa karomi pa in raap. Amen.

A pinapaam anun God karom a taara Israael

⁶ Lelawaai, God pa in paam ot paa ma anuna weweliman karom a taara Israael? In paam ot paai ut. Maa wakir a taara Israael raap, diat a taara Israael mulu namataan God. ⁷ Ma wakir kaai diat raap baa diat waan paat kon Aabaraam,

diat a kum natnatun Aabaraam mulu. Pate. God i piri taan Aabaraam naa, “Diat ku baa ko ra wuna taara anun Aaisaak, maa din waatung diat naa anum wuna taara.” *Tur 21:12*

⁸ Wakir diat raap baa diat waan paat kon Aabaraam, din waatung diat naa a kum natnatun God. Pate. Diat ku baa di buta diat u ra weweliman anun God, diat maa God i waatung diat naa a kum natnatun Aabaraam mulu. ⁹ A weweliman anun God i lenbi, “Baa a bung in ot, ang waan talili, ma Saaraa ia buta paa a naat muaana.” *Tur 18:10, 14*

¹⁰ Bi kaai ia, Rebekaa i buta paa a kaanga. Aaisaak, ia baa a tabundaat, ia a tamaandiaar. ¹¹⁻¹² Baa pa te utbaai i buta Esau ma Iaakob, God i piri karom Rebekaa naa, “A mugaana in papaam karom a murmur.” *Tur 25:23*

A pirpir mi i waan paat baa a ru naat pa diaar paam utbaai ta koina baa ta aakaina. God i paami lenmaa kupi anuna pipilak in welaar ut ma ra nuna nemnem. God i pilak paa ia baa i nemi, wakir un ta utnaa baa diaar paami. ¹³ God i piri u ra Buk Taabu naa, “Iaakob maa iaau nemi, iaku Esau pate.” *Maal 1:2-3*

¹⁴ Io, aawa maa daat a piri? A pipilak anun God pa i takado? Koku daat piri lenmaa! ¹⁵ Maa God i piri karom Moses naa, “Ang maari te baa iaau nemi naa ang maari, ma ang paam a koina karom te baa iaau nemi naa ang paam a koina karomi.”

Pin 33:19

¹⁶ Baa God i pilak paa a taara, wakir i kabina u ra nundiat nemnem baa un ta pinapaam baa diat paami. Anuna pipilak i kabina ut u ra nuna maarmaari. ¹⁷ Maa u ra Buk Taabu, God i piri

lenbi karom Paraa ironng Aaigipto, “Iaau ung ta ui kupi ui a king ma ang waiaa a dekdeking baa ang uwia pa ui, kupi a taara raap u ra rakrakaan buaal diat a nunurai naa iaau ku God.” *Pin 9:16*
¹⁸ Io, u ra nuna nemnem ut God i maari raa taara, ma raa taara i wadekdek a balaandiat, kupi koku diat taraam.

¹⁹ Kaduk te in piri naa, “God ut maa i wadekdek a balaan raa taara, io, i lawaai maa i takuna diat balet? Pain te in turbaat laar paa a nemnem anun God.” ²⁰ Woi ui baa u nuki naa un baalu a pirpir anun God? Ui a muaana ku ui. Baa te i paam ta utnaa, lelawaai, a utnaa maa i paami, i tale baa in piri karom ia baa i paami naa, “Aawa kabina maa u paam iaau lenmi?” ²¹ Baa a tena paampaam kuro i papaam, ia ut i naagagon a piapaap baa i papaam mai. Baa i nemi naa in paam ta ru kuro kon raa pakaana piapaap ku, ia ut maa i naagagoni. In paam raa koina kuro kup a kum ngaala na balaan, ma raa kuro kup a kum bungbung biao ku.

²² Lenutkaai maa God i paami u ra taara. God i nemi naa in waiaa anuna kaankaan ma ra nuna dekdek. Raa taara i kaankaan karom diat ma i waninaar kupi in baanaakaka diat, iaku i kiki walaang utbaai kup a bung baa in baanaakaka diat. ²³ I paami lenmaa kupi in waiaa anuna ngaala na minamaar karom diat baa i maari diat. Diat baa i waninaar ta diat namuga utbaai kupi diat a ki ungaai mai u ra nuna minamaar. Ma mi diat kiki walaang kup a bung baa diat a ki u ra nuna minamaar. ²⁴ Woi diat? Daat ut, baa ia wataa pa daat. Miaat baa ko ra taara Israael, ma muaat baa ko ra taara ingen kaai. ²⁵ I welaar ma

ra pirpir anun God u ra taara baa wakir a taara Israael, baa a propet Oseaa ia timu taai naa,

“A taara baa wakir anung, ang waatung diat naa anung taara,

ma diat baa pa iaau maari diat, namur ang maari diat utkaai.” *Os 2:23*

²⁶ Ma Oseaa i piri kaai naa,

“U ra taamaan baa namuga God i pir taai taan diat naa,

‘Muaat wakir anung taara,’

din waatung diat naa ‘a kum natnatun God, a lalaaunina.’ ” *Os 1:10*

²⁷ Iaku karom a taara Israael, Aaisaia i pirpir dekdek lenbi,

“A taara Israael diat mongoro welaar ma ra woio nakono, iaku a kinalik na taara ku maa God in walaan pa diat.

²⁸ A Tadaaru in paam ot raap paa anuna naagagon u ra rakrakaan buaal,

in paam gagaa a naagagon na binabaalu maa.” *Aais 10:22-23*

²⁹ Ma Aaisaia i pir taai namuga kaai naa,

“A Tadaaru i dekdek aakit,

baa pa i walaan paa ta taara ko ra nundaat wuna taara,

daat aa wirua raap welaar ma ra taara taanga Sodom ma Gomoraa.” *Aais 1:9*

A taara Israael pa diat nurnur

³⁰ Io, aawa maa daat a piri u ra kum utnaa mi? Diat baa wakir a taara Israael wakir diat ongor kupi diat a takado namataan God. Iaku God i waatung diat naa diat takado kabina u ra nundiat nurnur. ³¹ A taara Israael diat ongor kupi

diat a watakado pa diat u ra murmur Naagagon, iaku maa pa diat pet laar paai. ³² Aawa kabina? Kabina maa pa diat nurnur, diat nuki ku naa diat a takado kabina u ra nundiat kum koina pinapaam. Diat tutukaa u ra ina waat na tutukaa, ma diat puka. ³³ Lenutmaa di aa timu taai u ra Buk Taabu naa,

“Baboi! Ang ung taa ina waat inaanga Sion, iaku a taara diat a tutukaa ku uni, ma diat a puka. Iaku te baa in nurnur uni anuna nurnur pa in baana wawirwiri.” *Aais 8:14; 28:16*

10

A taara Israael pa diat nunurai naa diat a takado lelawaai

¹ A kum tateng liklik, anung ngaala na nemnem ma anung niaaring karom God kupi in walaanun paa anung taara, a taara Israael. ² Maa iaau nunurai ut naa diat nem aakiti kupi diat a wagaia God, iaku pa diat kaapa u ra mangamangaan baa in gaia uni. ³ Pa diat nunurai naa God ku i tale in wakado a lalaanun anun te. Diat nemi ku naa diat a waiaa diat naa diat takado namataana, ma pa diat murmur aakapi baa God i pir taai kupi diat a takado namataana. ⁴ Maa a kum Naagagon anun Moses i tuk taau ku un Kaarisito, ma mi diat baa diat nurnur un Kaarisito diat a takado namataan God.

⁵ Moses i timtimu un diat baa diat murmur a kum Naagagon, naa diat a takado lelawaai namataan God. I piri lenbi, “Baa te i nuki naa in lalaanun u ra murmur Naagagon, io in mur ot raap pa diat.” *Lewi 18:5*

⁶ Ma Moses i pirpir kaai un diat baa diat nurnur, naa diat a takado lelawaai namataan God. I piri lenbi, “Koku muaat nuki naa: Te in waan unaanga nate u ra maawa,” kupi in ben paa Kaarisito urin. ⁷ Ma koku muaat nuki naa: “Te in waan pari u ra taamaan anu ra kum minaat,” kupi in ben paa Kaarisito ko ra minaat. ⁸ Pate. Kaarisito ia ki karom daat. Daat a lalaaun baa daat nurnur ku uni. A Buk Taabu i piri naa, “A pirpir anun God ia marawaai. Kuraa ut i ki u ra waamuaat, ma u ra balaamuaat kaai.” *Naag*

30:12-14

Bari ia a pirpir u ra nurnur baa miaat warawaai uni. ⁹ Lenbi, baa u wapuaanai ma ra num pirpir naa Iesu ia a Tadaaru, ma u nurnur u ra in balaam naa God ia watur paai balet ko ra minaat, io God in walaan ui. ¹⁰ Maa baa u nurnur u ra in balaam, God i waatung ui naa u takado namataana. Ma baa u wapuaanai ma ra num pirpir naa Iesu ia a Tadaaru, God in walaan ui. ¹¹ A Buk Taabu i piri naa, “Te baa in nurnur uni anuna nurnur pa in baana wawirwiri.” *Aais*

28:16

¹² I welaar raap ku karom a taara Israael ma karom a taara ingen kaai: Raa Tadaaru ku anundaat raap. Ma in pir wadaan diat raap baa diat aaraaring karomi. ¹³ Maa a Buk Taabu i piri naa, “Diat raap baa diat aaraaring karom a Tadaaru, in walaan diat.” *Ioel 2:32*

¹⁴ Iaku, diat a aaraaring karom a Tadaaru lelawaai, baa pa diat nurnur uni? Ma diat a nurnur uni lelawaai, baa pa diat walangoro taa ta pirpir uni? Ma diat a walangoroi lelawaai, baa pa te i wapua diat uni? ¹⁵ Ma a kum tena

wewapua diat a waan ma ra wewapua lelawaai, baa pa te i tula diat? Maa a Buk Taabu i piri naa, “A winawaan paat anundiat baa diat waan paat ma ra Koina Wewapua, i wakwakaak aakit.” *Aais 52:7*

¹⁶ Iaku wakir a taara raap diat taraam u ra Koina Wewapua. A propet Aaisaia ia pir taai naa, “Tadaaru, miaat wewapua, ma pa te i nurnur u ra numiaat pirpir.” *Aais 53:1*

¹⁷ A nurnur i waan paat karom a taara baa diat walangoro a Koina Wewapua. A pirpir maa diat walangoroi, a pirpir ut anun Kaarisito. ¹⁸ Io, lelawaai, a taara Israael pa diat walangoro utbaai a Koina Wewapua? Diat walangoroi ut. A Buk Taabu i piri naa,

“A taara taanga min napia diat aa walangoro in ingaa ra kum tultul anun God.

A pirpir maa ia waan werweraan u ra kum wanua raap u ra rakrakaan buaal.” *Kele 19:4*

¹⁹ Io, lelawaai, a taara Israael pa diat kaapa u ra pirpir anun God? Diat kaapa ut. Maa namuga utbaai Moses i wewapua u ra pirpir anun God naa,

“Iaau ut ang pet ta muaat baa a nuknukimuaat in aaka karom a taara baa wakir anung taara, kabina u ra koina pinapaam baa ang paami karom diat.

Ma ang pet ta muaat kaai baa a balaamuaat in kaankaan, kabina un diat baa namuga pa diat manaana un God.” *Naag 32:21*

²⁰ Ma Aaisaia kaai i pirpir ma ra dekdek lenbi, “A taara baa wakir diat baatbaat kup iaau,

diat aa baat pa iaau.
 Ma a taara baa pa diat wetiri kup iaau,
 diat maa iaau pet waiaa iaau karom diat.”

Aais 65:1

²¹ Iaku, u ra taara Israael, Aaisaia i pir a pirpir
 anun God, lenbi,
 “A kum bungbung raap iaau wewataai na maar-
 maari kup diat,
 iaku pa diat taraam, diat a kum tena wabul-
 bul.” *Aais*
65:2

11

*God i walaan paa ku a kabaanadi ko ra taara
 Israael*

¹ Io, lelawaai, God i dumaana wa anuna taara?
 Pate, i nuk pa diat ut. Iaa kaai a te Israael ut
 iaau, a tabun Aabaraam ma ko ra wuna taara
 Beniaamin. ² God pa i dumaana wa anuna taara,
 pate. I nuk pa diat ut, maa namuga utbaai i pilak
 pa diat. Lelawaai, pa muaat nunura a utnaa baa
 a Buk Taabu i piri un Eliaas? I wapua God u ra
 aakaina mangamangaan baa a taara Israael diat
 paami. I piri naa, ³ “Tadaaru, diat aa aak doko
 wa anum kum propet, ma diat aa reng wa kaai a
 kum luwu na tuntun wetabaar karom ui, ma iaau
 ot maku kuri iaau ki, ma diat nemi naa diat a aak
 doko iaau kaai.” *1 King 10:10, 14*

⁴ Iaku God i baalu Eliaas naa, “Anung 7 na aarip
 na taara kuraa ut diat ki, baa pa diat lotu karom
 Baal, a warwaruga na god.” *1 King 19:18*

⁵ Lenutkaai maa umari, God ia pilak paa a
 kabaanadi ku ko ra taara, kabina u ra nuna

maarmaari. ⁶ God ia pilak pa diat u ra nuna maarmaari ut, wakir u ra kum pinapaam baa diat paami. Naapi baa God in pilak paa a kabaanadi ku ko ra taara u ra kum pinapaam ku baa diat paami, io, wakir a maarmaari maa.

⁷ Io, daat a baboi, a taara Israael diat baatbaat kup ta aakapi baa diat a takado uni namataan God, iaku pa diat baat paai. Diat ku baa ia pilak pa diat maa diat baat paai, ma a taara raap pate. I wadekdek baat ku a balaandiat. ⁸ Lenmaa di aa timu taai u ra Buk Taabu naa,

“God i taar taa a nion na ininep karom diat,
i paam baat a mataandiat ma ra talingaandiat
kupi koku diat babo, ma koku diat walangor,
tuk paai mi.” *Naag 29:4*

⁹ Ma Dewid kaai i piri lenbi,
“Tadaaru, un naagagon diat.

Baa diat ki ungaai u ra nundiat luwu na winan-
gaan,
un pukui kupi in welaar ma ra ina kun karom
diat.

A utnaa diat nemnem aakiti,
ia maa a turturbaat karom diat,
ma ra naagagon na binabaalu kaai.

¹⁰ Un wapula baat a mataandiat
kupi koku diat babo,
ma un maadek ta diat,
kupi a tamarundiat in bubul takum u ra
ngaala na mawaat.” *Kele 69:22-23*

*God i walaun a taara baa wakir a taara
Israael*

¹¹ Io, lelawaai, baa a taara Israael diat puka,
diat puka takum? Pate! Iaku, kabina u ra

nundiat aakaina mangamangaan God i walaan paa a taara ingen, kupi in aal atur a nuknuki ra taara Israael, kupi diat kaai diat a nemnem kupi. ¹² Lenmaa, u ra nundiat aakaina mangamangaan God i pir wadaan a taara raap u ra rakrakaan buaal. Baa i lo wa a pir wadaan ko ra taara Israael, i taar taai karom a taara ingen. Ma baa a taara Israael raap diat a waan talili balet karom God, io, a taara u ra rakrakaan buaal diat a daan aakit.

¹³ Mi iaau timtimu karom muaat a taara baa wakir a taara Israael. Muaat nunurai naa iaau papaam na aapostolo karom muaat. Ma iaau gaaia aakit u ra pinapaam baa God i tula wa iaau mai. ¹⁴ U ra nung pinapaam mi, iaau nemi naa ang aal atur a nuknuki ra nung wuna taara, kupi ta taara kon diat, diat a nukpuku ma din walaan pa diat. ¹⁵ God i maadek taa kumun a taara Israael, kupi in maraam ma ra taara ingen. Ma baa God in ben paa balet a taara Israael, io, in koina aakit, in welaar ma baa diat aa lalaan balet ko ra minaat. ¹⁶ Ang pirpir welwelaar kaai lenbi: Baa a mugaana pakaana bred di taari karom God, welaar ma ra mangamangaan anu ra taara Israael, io in kudulaana bred raap maa anun God. Ma baa in aakaar i ra in diwaai di taari karom God, io a kum gagagaana kaai anun God ut. A pirpir welwelaar mi i pirpir u ra taara Israael naa diat anun God.

A pirpir welwelaar u ra ruin diwaai na oliwa

¹⁷ Io, a taara Israael diat welaar ma ra in diwaai na oliwa mulu baa di aa maarut taai, ma muaat a taara ingen muaat welaar ma ra ina lomlom

na diwaai na oliwa. God i bor kutu wa raa kum gagaana ko ra in diwaai na oliwa mulu, ma i lo paa raa kum gagaana ko ra ina lomlom na oliwa, ma i kanaawa ta diat u ra in diwaai na oliwa mulu. Io mi, muaat lalaaun ko ra polo baa i waan ko ra aakaakaar i ra in diwaai na oliwa mulu. ¹⁸ Koku muaat gaaiia baa ku baa muaat babo a kum gagagaana baa di aa bor kutu wa diat. Muaat nunurai naa in aakaar i ra in diwaai ut i taar a lalaaun karom a kum gagagaana, wakir a lalaaun i waan ko ra kum gagagaana. I welaar ma muaat kaai, God i taar a lalaaun karom muaat kabina u ra taara Israael. ¹⁹ Kaduk muaat a piri lenbi, “God i bor kutu wa raa kum gagagaana kupi in kanaawa ta miaat u ra wanua baa di aa bor kutu wa diat koni.” ²⁰ A lingtatuna ut, God i bor kutu wa diat kabina maa pa diat nurnur. Ma muaat, God i kanaawa ta muaat kabina maa muaat nurnur. Io, koku muaat wangaala pa muaat, muaat a burut. ²¹ Maa God pa i maari baat diat, i bor kutu wa a kum gagagaana ko ra in diwaai maa. Baa God i paami lenmaa karom diat, in paami kaai lenmaa karom muaat baa pa muaat nurnur.

²² Io, muaat a babo a maarmaari ma ra kaankaan anun God. God i waiaa anuna kaankaan karom diat baa diat waan ingen koni, ma i waiaa anuna maarmaari karom muaat, baa muaat nurnur u ra nuna maarmaari karom muaat, ma pa muaat ngo koni. Iaku, baa pa muaat a nurnur in bor kutu wa muaat kaai. ²³ Ma a taara Israael kaai, baa diat a nurnur diat kaai din kanaawa diat balet, kabina maa God i tale in kanaawa diat. ²⁴ God i bor kutu pa muaat ko ra ina lomlom na diwaai na oliwa, ma i kanaawa

ta muaat u ra in diwaai na oliwa mulu. Io, baa lenmaa, pa i dekdek kup in kanaawa taa balet a kum gagagaana diwaai baa ko ra in diwaai na oliwa mulu u ra in diwaaina.

God i nem na waiaa anuna maarmaari karom a taara raap

²⁵ A kum tateng liklik, mi iaau nemi naa muaat a manaana u ra utnaa baa namuga i wawalipa, iaku mi God ia waiaa wai taan daat. Iaau nemi naa muaat a nunura a utnaa mi, kupi koku muaat wangaala pa muaat. I lenbi: Raa taara Israael, in dekdek a balaandiat, tuk baa a niluluk i ra taara ingen baa diat nurnur in welaar ma ra nuknukin God. ²⁶ Namur in walaaun raap paa a taara Israael. Welaar ma di aa timu taai u ra Buk Taabu naa,

“A Tena Walaaun in waan paat taanginaanga Sion,

ma in lo wa a kum aakaina mangamangaan anu ra wuna taara anun Iaakob.*

²⁷ Io, bari ia a kunubu baa ang paami karom diat, ang una wa anundiat kum aakaina mangamangaan.”

Aais 59:20-21;

27:9

²⁸ A taara Israael pa diat nurnur u ra Koina Wewapua, lenmaa diat a kum ebaar anun God, kupi a pir wadaan in ki karom muaat a taara ingen. Iaku, a taara Israael a taara na pipilak utbaai anun God, ma i maari aakit diat, kabina u ra nuna weweliman karom a kum taptabundiat.

²⁹ God pa i laana puku a nuknukina ko ra taara

---

* **11:26:** Ierusalem di laana waatungi kaai baa Sion. Iaakob raa iaana kaai ma Israael.

baa ia wataa pa diat ma i taar taa anuna wetabaar karom diat. Pate!

³⁰ Namuga, muaat a taara baa wakir a taara Israael pa muaat laana taraam karom God. Iaku mi, God i maari muaat, kabina maa a taara Israael pa diat taraam karomi. ³¹ I lenutkaai maa, mari a taara Israael pa diat taraam karom God, io, i maari muaat. Iaku namur in maari diat welaar ma i maari muaat. ³² Maa God i maadek taa a taara raap kupi diat a ki u ra winiwi i ra nundi diat wabulbul, kupi in waiaa anuna maarmaari karom diat raap.

A pir walaawa karom God

³³ Maia, i ngaala aakit a kum kokoina utnaa anun God,
anuna koina ninunuk ma ra nuna manaana.
A manaana anun God i ngaala aakit, pa te in palaa laar paai.

Pa te i nunura anuna kum aakapi.

³⁴ “Woi maa in nunura laar paa a nuknukin God? Ma woi maa in pirpir na wewaraaut karomi?” *Aais 40:13*

³⁵ “Woi maa ia tabaara taa God ma ta utnaa kupi in baalui karomi?” *Iop 41:11*

Pa te in pet laar paai. ³⁶ Maa ia ut i waki a kum utnaa raap, ma ia ut a kabi ra kum utnaa raap, ma anuna ut a kum utnaa raap. A pir walaawa karomi pa in raap ma pa in raap. Aamen.

12

Daat a taar mulu anundaat lalaun karom God

¹ Io, a kum tateng liklik, kabina God i maari aakit muaat, iaau aaring muaat kupi muaat a taar

taa a panimuaat raap karom God welaar ma ra wetabaar baa i lalaaun, i gomgom, ma i welaar ma ra nuna nemnem ut. Maa ia anumuaat lotu mulu karom God. ² Ma koku muaat murmur a lalaaun anu ra rakrakaan buaal, iaku muaat a taar ta muaat karom God kupi in puku a nuknukimuaat, ma in wamatakinai. Io, muaat a nunura lele anuna nemnem. Anuna nemnem baa i koina, i takado aakit, ma i gaaia uni.

³ Kabina u ra nuna wetabaar karom iaau, mi iaau piri karom muaat naa: Koku muaat wangaala aakit pa muaat ut. Muaat a nuknuk wakaak un muaat, welaar ut ma ra nurnur baa God ia taar taai taa muaat. ⁴ Daat nunurai naa, a muaana ia raa ku, iaku mongoro na pakpakaana panina ma anundiat pinapaam kaai pa i welaar. ⁵ Lenutkaai maa daat, daat mongoro, iaku u ra panin Kaarisito daat raa ku. Daat raaraa pakaan ko ra panina. Ma karom daat kaai, daat raap raaraa daat kakanaawa ungaai kup daat raa ku.

⁶ Daat raap God i taar taa a kum raaungaana wetabaar karom daat. Karom raa taara, God i taar taa a wetabaar na pirpir na propet, ma i koina baa diat a papaam wakaak mai, welaar ma ra nundiat nurnur. ⁷ Ma karom raa taara, God i taar taa a wetabaar kupi diat a kum tena wewaraaut, ma i koina baa diat a waraaut wakaak a taara mai. Ma karom raa taara, God i taar taa a wetabaar kupi diat a kum tena wawer, ma i koina baa diat a wer wakaak a taara. ⁸ Karom raa taara, God i taar taa a wetabaar na warwadekdek, kupi diat a wadekdek a nurnur anu ra taara mai, ma i koina baa diat a paami lenmaa. Karom raa taara, God i taar taa a wetabaar kupi diat a kum tena

wetabaar, ma i koina baa diat a palaa a balaana limaandiat karom a taara. Karom raa taara, God i taar taa a wetabaar kupi diat a kum mukmuga, ma i koina baa diat a papaam dekdek kupi diat a muga wakaak a taara. Karom raa taara, God i taar taa a wetabaar kupi diat a kum tena maarmaari, ma i koina baa diat a maari a taara ma ra gaايا.

A kum koina mangamangaan baa daat a murruri

⁹ In koina baa anumuaat maarmaari in lingtatuna karom a taara. Muaat a milikuaana a aakaina, ma muaat a paam akoto a kum mangamangaan baa i koina. ¹⁰ Muaat a maari wetwetalaai muaat lenbaa muaat maari a kum tateimuaat. Muaat a urur wetwetalaai karom muaat, ma koku muaat nuk pa muaat ut. ¹¹ Muaat a papaam dekdek, ma koku muaat talanguan. Muaat a papaam karom a Tadaaru ma ra ngaala na gaايا u ra balaamuaat. ¹² Muaat a ki walaang ma ra gaايا kup a kum utnaa baa God in tabaara muaat mai namur. Baa muaat baraata a kum mawaat, muaat a tur dekdek, ma koku muaat ngo ma ra niaaring. ¹³ Baa a taara anun God diat iba kup ta utnaa, muaat a waraaut diat. Baa ta waira in waan paat, muaat a waraaut wakaaki.

¹⁴ Baa a taara diat baanaakaka muaat, muaat a pir wadaan diat, ma koku muaat pir aakaka diat. ¹⁵ Baa a taara diat gaايا, muaat a gaايا ungaai ma diat. Ma baa diat tapunuk, muaat a tapunuk ungaai ma diat. ¹⁶ Muaat a tur ungaai ma ra koina mangamangaan wetwetalaai karom muaat. Koku muaat babo ku kup a kum ngaala na pinapaam, muaat a paam kaai a kum naatnaat na

pinapaam baa pa te in pir walaawa pa muaat uni. Ma koku muaat nuki naa muaat manaana aakit.

¹⁷ Koku muaat baalu aakaina ma ra aakaina. Muaat a nuknuk wakaak kupi muaat a paam a takado na mangamangaan namataa ra taara.

¹⁸ Koku muaat pet angaanga a taara, iaku muaat a ki na maalmaal ma diat. ¹⁹ A kum teptepaang, koku muaat baalu te baa i paam aakaina karom muaat. Muaat a maadek taai ku karom God baa in baalui. Maa di aa timu taai u ra Buk Taabu naa, “A Tadaaru i piri, ‘Iaau ut ang naagagoni, ma iaau ut ang baalui.’ ”

Naag 32:35

²⁰ Iaku muaat a paami lenbi, “Baa anum ebaar i molo un tabaarai, ma baa i maruk un wainimi. Baa u paami lenmaa karomi, in wawirwir u ra nuna aakaina mangamangaan.”

Pir 25:21-22

²¹ Koku maadek taa aakaina kupi in uwia pa ui, iaku un uwia paa aakaina ma ra num koina pinapaam.

13

God ut i waki taa a mataanitu

¹ Daat raap daat a taraam karom diat baa diat paam akoto a naagagon u ra mataanitu. Maa God ut i taar taa a dekdek karom diat kupi diat a naagagon mai, ma pa ta mataanitu baa God pa i taar taa a dekdek karomi. ² Io, te baa pa i taraam u ra naagagon anu ra mataanitu, pa i taraam u ra naagagon baa God ut ia ung taai. Ma diat baa pa diat taraam karom a mataanitu, diat ut diat a aal paa a dekdek na naagagon karom diat. ³ Baa te i paam a koina mangamangaan pa in burut kup a mataanitu, iaku baa in paam aakaina in

burut ut. Io, baa u nemi naa un laangalaanga ko ra bunurut kup a mataanitu, un paam a koina kupi a mataanitu in pir walaawa pa ui. ⁴ Maa God ut i waki taa a mataanitu kupi a tultul anuna, kupi in paam a koina karom ui. Iaku, baa u paam aakaina, un burut, maa a mataanitu i paam akoto ut a naagagon kupi in naagagon ui mai. A mataanitu ia a tultul anun God, kupi in taar a naagagon na binabaalu karom te baa i paam aakaina. ⁵ Io, lenmaa, i koina baa daat a taraam karom a mataanitu. Wakir i kabina ku maa a mataanitu in taar a naagagon na binabaalu karom daat, i kabina utkaai naa a koina ninunuk u ra balaandaat i wapua daat naa daat a paami lenmaa.

⁶ Io, daat a taar kaai a tatakom karom a mataanitu, maa a kum tena pinapaam u ra mataanitu diat a kum tena pinapaam anun God, ma diat laana paam a pinapaam baa i waraaut a kini anu ra taara. ⁷ Daat a taar a utnaa baa diat nemi naa daat a taari karom diat: Daat a taar a kum aalawur mangaana tatakom raap karom diat baa diat lolo tatakom. Ma daat a taar a urur karom a kum mukmuga, ma daat a taraam karom diat.

Ia baa a tena maarmaari i paam ot paa a kum Naagagon

⁸ Koku dinaau paa ta utnaa kon te. Iaku anum raa dinaau ku baa un baalui, i lenbi: Un maari a taara. Maa te baa i maari a taara, ia paam ot paa a Naagagon anun God. ⁹ Io, bari ia a kum Naagagon anun God: “Koku u paam aakaina un ta tabuan anun te. Koku u aak doko te. Koku u walong. Koku u nem a utnaa anun te ingen.”

Raa naagagon ku i pulu baat diat, ma ra kum naagagon raap kaai. Bi ia a naagagon maa, “Un maari a kum teptepaam welaar ma u maari ui ut.” *Lewi 19:18*

¹⁰ Baa te i maari tepaana pa in paam ta aakaina karomi. Io, baa i maari, i paam ot raap paa a kum Naagagon.

¹¹ Muaat a paami lenmaa, ma muaat a babo lele a kum bungbung mi. Io, koku muaat inep, muaat a tawaangun ma muaat a waninaar. Maa baa daat turpaa nurnur un Kaarisito, a pakaana bung pa i marawaai wakaak utbaai, iaku mi ia marawaai aakit a bung baa God in walaan daat. ¹² Ia ngaala na marum paa, ma marawaai ma in keke. Io, daat a ung wa ma a kum mangamangaan ko ra baboto, ma daat a mong paa ma ra kum utnaa na wineium ko ra keke. ¹³ Mi daat lalaaun u ra kaapa, io i koina baa daat a murmur ma a koina mangamangaan. Koku ma daat longlong ma ra polo na longlong, ma koku daat longlong taptapuku. Koku daat paam a kum paamuk na mangamangaan, ma koku daat paam a kum utnaa na wawirwir. Koku daat wengangaar, ma koku daat nuknuk aakaka. ¹⁴ Iaku muaat a mong ma ra lalaaun anu ra Tadaaru Iesu Kaarisito, ma koku muaat nuki balet naa muaat a taar ta muaat karom a kum aakaina nemnem i ra panimuaat.

14

Koku daat wetwetakun u ra kum utnaa baa pa i ngaatngaat namataan God

¹ Koku muaat babo aakaka te baa pa i tur dekdek u ra nurnur, muaat a gaaia paai. Ma koku muaat weol na pirpir u ra kum utnaa baa pa i kaapa karom daat. ² Raa taara diat nurnur naa i koina ku baa diat a aan a kum utnaa raap. Ma raa taara baa pa diat tur dekdek u ra nurnur pa diat nem na aan a kamanong i ra kum wewagua. Diat aan ku a utnaa baa di maaruti. ³ Io lenmaa, ia baa i nurnur naa i koina ku baa in aan a kum utnaa raap, koku i babo aakaka ia baa pa i nem na aan a utnaa raap. Ma ia baa pa i aan a kum utnaa raap, koku i pir aakaka ia baa i aan a kum utnaa raap, maa God ut ia pilak paa a muaana maa. ⁴ Woi ui baa un naagagon a tultul anun te ingen? Anuna Tadaaru ut maa in baboi baa in tur dekdek baa in puka. Iaku in tur dekdek ut, maa a Tadaaru ut in pet laar paai kupi in wadekdeki.

⁵ Lenkaai bi, raa taara diat nuki naa raa bung ku maa i ngaatngaat. Ma raa taara kaai diat nuki naa a kum bungbung raap i welaar raap ku. I koina baa daat raap raaraa daat a paam wakaak a kum utnaa daat nuki naa i takado. ⁶ Diat baa diat nuki naa raa bung ku maa i ngaatngaat, diat a wapapaam a bung maa kupi diat a wangaala paa a Tadaaru uni. Ma diat baa diat aan a kum utnaa raap, diat a paami kupi diat a wangaala paa a Tadaaru uni, kabina maa diat aa waatung wakaak paa karom God uni. Ma diat kaai baa diat aan ku a kum utnaa baa di maaruti, diat a paami kaai kupi diat a wangaala paa a Tadaaru uni, maa diat aa waatung wakaak paa karom God uni. ⁷ Baa daat lalaaun wakir daat naagagon anundaat lalaaun, ma baa daat maat, wakir kaai

daat naagagon daat. ⁸ Baa daat lalaaun, daat lalaaun kup a Tadaaru. Ma baa daat maat, daat maat kup a Tadaaru. Lenmaa, baa daat lalaaun ma baa daat maat, daat anu ra Tadaaru ut.

⁹ Maa ia a kabina baa Kaarisito i maat ma i lalaaun balet, kupi in Tadaaru anundiat baa diat aa maat, ma anundiat kaai baa diat lalaaun. ¹⁰ Io ui, u lawaai maa u takuna temlik? U lawaai maa u wangaala pa ui kon temlik? Maa daat raap daat a tur namuga naa ra kiki na naagagon anun God.

¹¹ Maa di aa timu taai u ra Buk Taabu naa, “A Tadaaru i piri naa, ‘Iaau lalaaun ma iaau pir a lingtatuna:

A taara raap diat a ki but keke karom iaau,
ma a taara raap diat a pir apuaanai naa iaau
God.’ ” *Aais 45:23*

¹² Lenmaa, namur daat raap raaraa daat a wewapua kaapa karom God u ra kum utnaa raap baa daat aa paam taai.

Koku daat paam ta utnaa baa in baanaakaka a nurnur anun te

¹³ Io, koku ma daat takuna wetwetalaai daat. Daat a nuknuk wakaak kupi koku ma daat paam taa ta mangamangaan baa ta teindaat in puka uni. ¹⁴ Kabina baa iaau lalaaun un Tadaaru Iesu, iaau nunura lingtatunai naa pa ta utnaa na winangaan in pet ta daat kupi daat a aaka namataan God. Iaku, baa te i nuki naa in aaka namataan God baa in aan ta mangaana utnaa, io, ia ut i nunurai naa pa i koina karomi. ¹⁵ Baa u aan ta utnaa baa i pet apurpuruan a nuknukin temlik, wakir u wapuaana a mangamangaan na maarmaari maa. Koku u maadek taa ta utnaa na winangaan in baanaakaka a nurnur anun te

baa Kaarisito i maat uni. ¹⁶ Io, baa u paami lenmaa, a taara pa diat a pir aakaka a utnaa baa u nuki naa i koina karom ui. ¹⁷ Maa a mataanitu anun God wakir a utnaa na winangaan ma ra ininim. A mataanitu anun God ia a takado na mangamangaan, a maalmaal ma ra gaaia u ra Takado na Nion. ¹⁸ Ma baa te in murmur a kum mangamangaan mi u ra nuna pinapaam karom Kaarisito, God in gaaia uni, ma a taara kaai diat a nemi.

¹⁹ Io, daat a ongor dekdek kup a maalmaal, ma kupi daat a wadekdek a nurnur anundaat wetwetalaai. ²⁰ Ma koku ta utnaa na winangaan ku in baanaakaka a pinapaam anun God. A kum utnaa na winangaan raap i koina ku namataan God, iaku baa te i aan ta utnaa baa in pet taa te kupi in puka u ra nuna nurnur, a pinapaam baa i paami pa i takado. ²¹ I koina kupi koku u aan ta kamanong i ra kum wewagua, ma koku u inim a waain, baa ta mangaana utnaa kaai lenmaa, kaduk a pinapaam maa in pet taa temlik kupi in puka.

²² A kum utnaa raap baa u nuki naa i koina karom ui, anumur ut ma God. Te baa i paam ta utnaa ma a nuknukina pa i takunai uni, ia maa i daan. ²³ Iaku te baa i wangaan, ma a nuknukina pa i mulaaot wakaak u ra utnaa baa i aani, din naagagoni ut uni, maa wakir i murmur ot paa anuna nurnur. Ma a kum utnaa raap baa te i paami ma anuna nurnur pa i mulaaot uni, ia maa aakaina mangamangaan.

Daat a waraaut diat baa pa diat tur dekdek u ra nurnur

¹ Daat baa daat tur dekdek, i koina baa daat a waraaut diat baa pa diat tur dekdek u ra nurnur. Ma koku daat nuk pa daat ut. ² Daat raap raaraa daat a nuk paa kaai a kum teptepaandaat, ma daat a paam a kum utnaa baa in waraaut diat ma in wadekdek anundiat nurnur. ³ Maa Kaarisito kaai, wakir i nuk pa ia ut, maa di aa timu taai u ra Buk Taabu naa, “God, a kum aakaina pirpir baa di piri un ui, i wakadik iaau utkaai.” *Kele 69:9*

⁴ A kum pirpir raap baa di aa timu taai namuga utbaai u ra Buk Taabu, di timu taai kupi in wer daat, kupi daat a tur dekdek u ra nundaat nurnur, ma in waraaut daat kaai kupi daat a ki walaang ma ra nurnur kup a kum utnaa God in paami namur.

⁵ Iaau aaraaring naa God ut, baa i laana wadekdek anundaat nurnur, ma i laana waraaut daat, in aal ungaai muaat kupi in raa ku a nuknukimuaat, baa muaat murmur a lalaun anun Kaarisito Iesu. ⁶ Io, in raa ku a balaamuaat baa muaat ungaai muaat pir walaawa paa God, a Tamaa ra nundaat Tadaaru Iesu Kaarisito.

Kaarisito i waan paat utkaai kup a taara baa wakir a taara Israael

⁷ Io, welaar ma Kaarisito i gaaiia pa muaat, muaat kaai muaat a gaaiia paa a kum tateimuaat, kupi God ut in lo a pir walaawa uni. ⁸ Mi iaau piri taa muaat naa, Iesu i waan paat welaar ma ra tultul anu ra taara Israael, kupi in paam ot paa a kum weweliman anun God baa i paam taai karom a kum taptabundiat. Baa i paami lenmaa i waiaai naa a pirpir anun God i lingtatuna. ⁹ I

waan paat kaai kupi a taara baa wakir a taara Israael diat a pir walaawa paa God u ra nuna maarmaari. Maa di aa timu taai u ra Buk Taabu naa,

“Io, ang pir walaawa pa ui
naa ra taara baa wakir a taara Israael,
ma ang kelekele na pir walaawa karom ui.” 2

Saam 22:50

10 Ma di aa timu taai kaai naa,
“Muaat a taara baa wakir a taara Israael,
muaat a gaai ungaai ma ra taara anun God.”

Naag 32:43

11 Ma di aa timu taai kaai naa,
“Muaat a taara baa wakir a taara Israael,
muaat a pir walaawa paa a Tadaaru,
muaat a kum wunwuna taara raap muaat a pir
walaawa paai.” *Kele 117:1*

12 Aaisaia kaai i pirpir na propet lenbi un
Kaarisito naa,

“Raa in waan paat ko ra wuna taara anun Iese.*
In ki na king ma in muga a kum wunwuna
taara,

ma diat a nurnur uni,
ma diat a ki walaang ma ra nurnur kup a
koina baa in paami.” *Aais 11:10*

13 Ma iaau aaraaring karom God, ia baa daat ki
walaang kupi ma ra nurnur kup a koina baa in
paami. Iaau aaraaring naa in wateng muaat baa
muaat nurnur uni ma ra ngaala na gaai ma ra
maalmaal. Ma u ra dekdek i ra Takado na Nion
ut muaat a kiki walaang ma ra ngaala na nurnur
kupi a koina baa God in paami namur.

---

* **15:12:** Iese a taman King Dewid.

Paaulo i pirpir u ra nuna pinapaam

¹⁴ Io, a kum tateng liklik, iaau nunurai ut naa muaat teng ma ra koina mangamangaan ma ra manaana, ma mi muaat pet laar paai kupi muaat a wer wetwetalaai muaat. ¹⁵ Iaku, iaau timu a buk mi karom muaat, ma iaau pirpir dekdek un raa kum utnaa, kupi muaat a nuknuk balet uni. Iaau timtimu karom muaat, kabina maa u ra nuna maarmaari God i pilak pa iaau, ¹⁶ kupi ang tena pinapaam anun Kaarisito Iesu karom a taara baa wakir a taara Iudaia. Iaau welaar ma ra tena wetabaar karom God. Iaau warawaai ma ra Koina Wewapua anun God, kupi a taara baa wakir a taara Iudaia diat anung wetabaar karom God baa in gaaia uni. Maa a Takado na Nion ia wgomgom ta diat.

¹⁷ Un Kaarisito Iesu, iaau gaaia aakit u ra nung pinapaam karom God. ¹⁸ Pa iaau nem na pirpir un ta utnaa ingen. Iaau nem na pirpir ku u ra pinapaam baa Kaarisito i wapapaam iaau uni, baa iaau ben a kum taara baa wakir a taara Iudaia kupi diat a taraam karom God. Diat taraam karomi kabina u ra kum utnaa iaau piri ma iaau paami naliwan taan diat. ¹⁹ Diat babo a dekdek i ra kum wakilang ma ra kum utnaa na kakaian baa iaau paami ma ra dekdek i ra Takado na Nion. Lenmaa taanginaanga Ierusalem ma i tuk irong Ilirikum iaau aa warawaai raap paa iaai ma ra Koina Wewapua anun Kaarisito. ²⁰ U ra turpaai ra nung pinapaam karom Kaarisito tuk mi, anung ngaala na nemnem kupi ang warawaai ma ra Koina Wewapua u ra kum taamtaamaan baa pa diat nunura utbaai Kaarisito, kupi koku

iaau papaam un ta taamaan baa te ia papaam muga paa iaai. ²¹ Maa di aa timu taai lenbi u ra Buk Taabu,

“Diat baa pa di wapua diat utbaai uni, diat a baboi,

ma diat baa pa diat walangoroi utbaai, diat a nunurai.” *Aais 52:15*

²² Io, iaau balaan aakit ma ra pinapaam na warawaai u ra kum taamtaamaan. Ma raa ia kabina maa pa iaau waan laar paai utbaai karom muaat.

Paaulo i nemi naa in waan urong Rom

²³ Mi anung pinapaam ia raap u ra kum papaar mi. Ia mongoro na kilaala u ra nung ngaala na nemnem kupi ang babo muaat. ²⁴ Io, baa ang waan urong Spein, iaau nuki naa ang ki aagil paa naa muaat ma daat a gaaiia ungaai paa. Ma iaau nemi kaai naa muaat a waraaut iaau u ra nung winawaan aakit urong.

²⁵ Iaku mi, ang waan kumun unaanga Ierusalem kupi ang waraaut a kum tena nurnur manaanga. ²⁶ A kum tena nurnur irong u ra ru papaar Maakedonia ma Aakaaiia diat gaaiia ma diat ong ungaai a maani, kupi diat a waraaut a kum tena nurnur baa diat iba inaanga Ierusalem.

²⁷ Maia, diat nuki naa i koina baa diat a paami lenmaa. Ma i takado kaai baa diat a baalu taa a taara Iudaia, kabina maa a taara Iudaia diat waiaa taa aakapi anun God karom diat. Ma i koina kup diat bulung diat a waraaut a taara Iudaia ma ra maani. ²⁸ Io, baa iaau aa waraap wa anung pinapaam ma iaau aa taar taa a wetabaar mi karom a kum tena nurnur inaanga Ierusalem,

ang waan aagil matira naa muaat, ma namur ang waan urong Spein. ²⁹ Ma iaau nunurai naa baa ang waan paat karom muaat, muaat a daan baa ang taar a kum wetabaar na nion raap karom muaat baa Kaarisito ia taar taai taang.

³⁰ A kum tateng liklik, u ra iaa ra Tadaaru Iesu Kaarisito ma u ra maarmaari anu ra Takado na Nion, iaau aaring muaat kupi muaat a ongor ma ra niaaring karom God un iaau, kupi in waraaut iaau u ra nung pinapaam. ³¹ Muaat a aaring God kupi in baboura baat iaau ko ra taara baa pa diat nurnur, baa kurong diat u ra papaar Iudaia. Ma muaat a aaraaring kaai kupi a kum tena nurnur inaanga Ierusalem diat a gaaiia paa anung pinapaam na wetabaar karom diat. ³² Baa God i nemi lenmaa, ang waan paat karom muaat ma ra gaaiia, ma ang ngo ungaai ma muaat kupi ang lo paa balet a dekdek.

³³ God, ia baa a kabi ra maalmaal, in ki karom muaat. Amen.

16

A maarmaari anun Paaulo karom a kum tena nurnur irong Rom

¹ Iaau aaring muaat naa muaat a baboura wakaak a teindaat Poibe. A tabuan mi, a koina tena pinapaam naliwan taa ra taara na nurnur irong Kenkereaa. ² Iaau nemi naa muaat a gaaiia paai u ra iaa ra Tadaaru, welaar ma ra kum tena nurnur diat laana paami. Ma muaat a waraaut wakaaki un ta utnaa baa in iba kupi, kabina maa ia waraaut ta iaau, miaat ma mongoro na taara kaai.

³ Anung maarmaari karom Pirikila ma anuna muaana Aakuila, baa mitul papaam ungaai u ra pinapaam anun Kaarisito Iesu. ⁴ Diaar walaan pa iaau baa a taara diat nem na aak doko iaau, ma pa diaar nuk paa anundiaar lalaaun. Iaau waatung wakaak aakit karom diaar, ma wakir iaau ku, a kum taara na nurnur raap baa wakir a taara Iudaia, diat kaai diat waatung wakaak karom diaar. ⁵ Anung maarmaari kaai karom a taara na nurnur baa diat laana lotu ungaai u ra nundiaar ruma.

Anung maarmaari karom tepaang Epenetus, ia a mugaana muaana taangirong u ra papaar Aasia, baa i nukpuku ma i nurnur un Kaarisito.

⁶ Anung maarmaari karom Maaria, baa ia papaam dekdek paa karom muaat.

⁷ Anung maarmaari kaai karom Aandroniko ma Iuniaas, a ru kakung baa diaar ki ungaai ma iaau u ra karabus. Naliwan naa ra kum aapostolo a iaandiaar i rarang. Diaar a ru mugaana te Kaarisito ut kon iaau.

⁸ Anung maarmaari karom Aampliciaas, iaau nem aakiti u ra iaau ra Tadaaru.

⁹ Anung maarmaari karom Urbaano, raa tena pinapaam kaai kon miaat u ra pinapaam anun Kaarisito, ma karom tepaang kaai Staakis.

¹⁰ Anung maarmaari karom Apelis, ia baa di walaari ma i wapuaanai naa ia a tena nurnur lingtatuna un Kaarisito. Ma karom diat baa ko ra ruma anun Aaristobulo.

¹¹ Anung maarmaari karom Erodion, a kakung. Ma karom diat ko ra ruma anun Naakiso baa diat nurnur u ra Tadaaru.

¹² Anung maarmaari karom Tripaaina ma Triposa. A ru tabuan mi diaar papaam dekdek u ra pinapaam anu ra Tadaaru. Ma karom raa tepaang kaai Pesis, raa tabuan kaai baa i papaam dekdek aakit u ra pinapaam anu ra Tadaaru.

¹³ Anung maarmaari karom Rupus, a koina muaana aakit anu ra Tadaaru, ma karom naana kaai, i waraaut iaau welaar ut ma naang.

¹⁴ Anung maarmaari karom Aasinkrito, Plegon, Ermes, Patrobaas, Ermaas ma ra kum tateindaat kaai u ra nurnur baa diat ki ungaai ma diat.

¹⁵ Anung maarmaari karom Pilologo ma Iulia, Nereus ma tenalik a tabuan, ma Olimpaas, ma karom a taara raap anun God baa diat ki ungaai ma diat.

¹⁶ Baa muaat webaraat muaat a maari wetwetalaai muaat ma ra wedum na maarmaari, ma muaat a paami ma ra gongom na mangaman-gaan. A taara na nurnur un Kaarisito ko ra kum taamtaamaan raap diat taar wa anundiat maarmaari karom muaat.

A kum tintinip na pirpir na wewaraaut

¹⁷ A kum tateng liklik, iaau aaring muaat kupi muaat a baboura muaat ko ra taara baa diat laana kutu weraana a taara na lotu, ma diat pir a kum pirpir baa i turbaat a kum wawer muaat aa lo paai. Muaat a waan ingen kon diat. ¹⁸ A mangaana taara maa wakir diat papaam karom anundaat Tadaaru Kaarisito, pate. Diat murmur ut a nemnem i ra panindiat. Diat laana waruga a taara baa pa diat manaana wakaak ma ra kum namnamian na pirpir. ¹⁹ A taara raap diat kaapa u ra numuaat tinaraam karom a Tadaaru, io, iaau

gaaia aakit un muaat. Iaku, iaau nemi naa muaat a manaana wakaak u ra aawa baa i koina, ma koku muaat laa u ra kum utnaa baa i aaka. ²⁰ Ma God, ia baa a kabi ra maalmaal, in paa ginagina wa Saataan natudaangi ra kum kakimuaat.

A maarmaari anu ra nundaat Tadaaru Iesu in ki karom muaat.

A kum teptepaan Paaulo diat taar anundiat maarmaari

²¹ Timoti, baa mir papaam ungaai u ra pina-paam anun Kaarisito, i taar wa anuna maarmaari karom muaat. Ma tula kakung kaai, Lukio, Iaason ma Sosipaater, ditul taar wa anunditul maarmaari karom muaat.

²² Iaau kaai, Tertio, baa iaau timu a kum pirpir anun Paaulo u ra buk mi, iaau taar wa anung maarmaari karom muaat u ra iaa ra Tadaaru.

²³⁻²⁴ Gaaius i taar anuna maarmaari karom muaat. A muaana mi i gaaia pa iaau, ungaai ma ra taara na nurnur raap, ma i paapa anuna ruma karom miaat. Ma Eraasto a tena baboura maani ko ra taamaan mi, ma Kuaato a teindaat, diaar kaai diaar taar anundiaar maarmaari.*

A pir walaawa karom God

²⁵ God in pet laar paai kupi in watur dekdek muaat u ra nurnur, welaar ma ra nuna pirpir u ra Koina Wewapua baa iaau warawaai mai, a Koina Wewapua un Iesu Kaarisito. A Koina Wewapua i wawalipa taanga namuga utbaai. ²⁶ Iaku mi, ia waan paat kaapakaapa, kabina u ra naagagon

---

* **16:23-24:** Raa kum tena manaana u ra Buk Taabu diat nuki naa raa kum pirpir kaai i ki u ra rina mi. I lenbi: *A maarmaari anu ra Tadaaru Iesu Kaarisito in ki karom muaat raap. Amen.*

anun God baa i lalaaun takum, ma welaar ma ra
pirpir anu ra kum propet taanga namuga, kupi a
kum wunwuna taara raap diat a nurnur ma diat
a taraam uni.

²⁷ Karom raa God ku, baa a tena manaana, daat
a pir walaawa paai kabina un Iesu Kaarisito. Daat
a pir walaawa paai mi ma namur ma pa in raap.
Aamen.

BUK TAABU MATAKIN
The New Testament in the Ramoovina Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Ramoovina long
Niugini

copyright © 2006 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ramoovina

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

d012ec6e-d199-5aa4-85c8-36d400ff7b21